

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיה"ק ירושלים תוכב"א

במסיבה להחזקת התאחדות הרבנים

א' בחוקותי תשב"ז

כל העוסק בתורה מבפנים תורתו מכרות עליו מבחוי

- פלוגתת רבי ור' חייא אם ללמוד תורה בשווקים וברחובות • בזמן הבית היה חזקת כשרות בכל בארץ ישראל • ביאור הפסוק אל תזבח ל'ן פן ישנאך, שיכנים השנאה בעיני עצמך • אליהו עתיד לדרוש פרשת נבלה ומרפה לא יאכלו הפהנים • בעת הגאולה יהיה הקב"ה בעצמו רועה ישראל ואח"כ יעמיד את דוד • על המנהגים והעומדים בראש מוטל האחריות להשגיח על העם שילכו בדרך התורה • מי שיש לו היכולת לעמוד בפרץ ואינו עושה כן, נקראו החמאים על שמו • ביאור ההודאה: ולא שמת חלקי מיושבי קרנות • על ידי שיראי ה' מתנהגים בעצמם בדרך הישר, משפיעים הטובה גם בחוץ •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תש"פ לפ"ק

לשון קדשו - קונטרס קמט

22 מיוני זייער קלאר

יצא לאור ע"י

מערכת לשון קדשו

מאנטריאל קאנאדא - 1-514-585-3040

צענטראלע נומער:

929-522-1515

ענגלאנד 0330-350-3110

קאנאדא 438-797-0770

ארץ ישראל 072-3275205

צו הערן די רעקארדינג: דרוק #1, דערנאך קונטרס נומער 149

איר קענט אויך לאזן הודעות הערות ותיקונים, און מנדב זיין

מען קען אויך הערן די רעקארדינגס:

דרוקט נומער 9→6→1

ארץ ישראל 072-3333419

ניו יארק 718-298-4641

(א' בחוקותי תשכ"ז #1027.1→3→16)

• ברכת מזל טוב •

הרה"ג ר' משה יחזקאל לויפער שליט"א

אב"ד זכרון יודא דזשיקוב

לרגל אירוסין בנו החתן יודא נ"י עב"ג

בת הרה"ג ר' משה קאהן שליט"א - ר"מ בישיבת קאשוי

הר"ר יחזקאל שרגא כהנא הי"ו

לרגל אירוסין בנו החתן מענדל נ"י

עב"ג בת הר"ר יואל גאלדבערגער הי"ו

הר"ר מרדכי גאלד הי"ו

לרגל אירוסין בנו החתן שמואל זאנוויל נ"י

עב"ג בת הר"ר יונה ווידער הי"ו

ברכת רבינו יחול על ראשם, וזכות לימוד תורה דרבים וזכות רביה"ק זי"ע יגן עליו, שהזיווגים יעלו יפה, ויזכו להעמיד דורות ישרים ומבורכים, ע"ד ישראל סבא, לעטרת תפארת אבותם.

• וְהֵם יַעֲלוּ לְזַכְרוֹן •

הרה"ח תלמיד חכם מופלג, ירא ושלם, איש האשכולות, עסק בצרכי ציבור, ופעל ועשה להגדיל תורה ולהוסיף בדיקה, מתלמודי רביה"ק זי"ע ודבק במשנתו,

עמד לימין "קרן הצלה" והמוסדות על מדרת הקודש

הר"ר יעקב יודא בן הרה"ח ר' משה אליהו ז"ל

עסמרייבער

נפטר ט"ו אייר תש"פ לפ"ק

הנה"צ חסידא ופרישא, משים לילות כימים בתורה ועבודה, אהוב לשמים ואהוב לבירות, מרבין תורה לעדרים, כש"ח

הר"ר אהרן צבי הכהן ז"ל

בן הרה"צ ר' יושע שליט"א

קליינמאן

נפטר ג' ניסן תש"פ לפ"ק

תנצב"ה

• וְרַפָּא יִרְפָּא •

נא להתפלל לרפואת חיה שרה בן מויבא רחל מרים בתוך שאר חולי ישראל

KolSatmar.com

א

קנישיות ודייקים בפרשת בחקותי

קושיא א

להבין הלשון "תלכו"

ס'שטייט אין די וואָכעדיגע סדרה:

אם בַּחֲקֹתֶי תֵּלְכוּ, [אז] עטס וועטס גיין אין מיינע חוקים, וְאֵת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ, עטס וועטס אָפּהיטן די מִצְוֹת, וְשִׁמְרָתֶם וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם.

א) שטעלן זיך אַלע, וואָס איז דער אַם בַּחֲקֹתֶי תֵּלְכוּ, וואָס איז דער "תלכו".

רש"י זאָגט, אַם בַּחֲקֹתֶי תֵּלְכוּ מיינט מען שתהיו עמלים בתורה. [אבל גם לפי זה] דאַרף ער זאָגן [נגון] אַם בַּחֲקֹתֶי 'תִּלְמְדוּ', עטס וועטס לערנען. [וועדיין יש להבין] וואָס איז דער "תלכו".

ב

קושיא ב

במדרש רבה: הה"ד חֲשַׁבְתִּי דְרָכִי וגו', אמר דוד בכל יום הייתי מחשב וכו',

ורגלי מוליכות אותי לבימה"ד. וצ"ב מה חשב דוד בתחילה. [וגם השייכות מזה לכאן]

דער מדרש זאָגט [ויקרא רבה לה, א], [אַם בַּחֲקֹתֶי תֵּלְכוּ], זה שאמר הכתוב (תהלים קיט, נט) חֲשַׁבְתִּי דְרָכִי וְאָשִׁיבָה רַגְלִי אֶל עִדְתִּיךָ, אמר דוד, [רבונו של עולם] בכל יום אני מחשב לבית פלוני אני הולך ולמקום פלוני אני הולך, ורגלי מביאות אותי לבית הכנסת ולבית המדרש, [הדא הוא דכתיב וְאָשִׁיבָה רַגְלִי אֶל עִדְתִּיךָ].

ב) פרעגן דאָך אַלע די קשיא, עפעס אַלע טאָג האָט ער געקלערט צו גיין אויף פאַרשידענע פלעצער, [ולמה חשב כך] ? –

[גם יש להבין מהו השייכות מזה להפסוק אַם בַּחֲקֹתֶי תֵּלְכוּ].

ג

קושיא ג

במדרש תנחומא: וז"ה חֲכָמוֹת בְּחוּץ תִּרְנָה בְּרַחֲבוֹת תִּתֵּן קוֹלָהּ, ומביא סברת רבי בגמרא חגיגה, דיש ללמוד רק בבימה"ד, וכוונת הכתוב דכל הלומד בפנים בבימה"ד תורתו מכרות עליו מבחוץ. ויש להבין השייכות מזה לכאן

נאָך איז דאָ אַ מדרש^א, אַם בַּחֲקֹתֶי תֵּלְכוּ, זה שאמר הכתוב חֲכָמוֹת בְּחוּץ תִּרְנָה בְּרַחֲבוֹת תִּתֵּן קוֹלָהּ. [בחוזה של תורה, ובמקום שמרחיבין אותה, בבתי כנסיות ובתי מדרשות].

ד

ס'איז דאָ אין עטליכע פלעצער שטייט פשוט דער מדרש^ב, דעם פסוק [חֲכָמוֹת בְּחוּץ תִּרְנָה, ואינו מביא עובדא דרבי ור' חייא שבגמרא דלהלן]. און ס'איז דאָ אין מדרש [במקום אחר], ס'איז דאָ מסתמא [כמה מקומות], אויף עטליכע מדרשים שטייט עס געברענגט^ג, איז ער מעתיק די גאַנצע מימרא פון די גמרא [בעובדא דרבי ור' חייא].

^א בתנחומא כאן (סימן ג): אַם בַּחֲקֹתֶי תֵּלְכוּ, וז"ה (משלי א, כ) חֲכָמוֹת בְּחוּץ תִּרְנָה בְּרַחֲבוֹת תִּתֵּן קוֹלָהּ. שאל רבי שמואל בר נחמני את רבי יונתן ברבי אלעזר שהיה עומד בשוק, אמר לו שְׁנֵה לִי פֶּרֶק אֶחָד, אמר לו לך לבית הלמוד ואני אשנה לך שם. אמר לו, רבינו לא כך למדתנו חֲכָמוֹת בְּחוּץ תִּרְנָה, אמר ליה יודע אתה לקרות ואין אתה יודע לשנות, מהו חֲכָמוֹת בְּחוּץ תִּרְנָה, בחוזה של תורה. אמר לו, המרגלית [נחת] היכן נמכרת היא, לא בחוץ? אבנים טובות ומרגליות [נהב] היכן הן נמכרות, לא במקום הידוע? אין מוליכין אותן לא לבעלי ירקות ובצלים ושומים, אלא במקום סוחרים, אלא לא בחוץ. כך התורה, בחוץ היא נאמרת שנאמר חֲכָמוֹת בְּחוּץ תִּרְנָה בְּרַחֲבוֹת, מהו בְּרַחֲבוֹת במקום שמרחיבין, והיכן מרחיבין לה, בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, לכך נאמר בְּרַחֲבוֹת.

^ב בתנחומא דלעיל, ובילקוט שמעוני משלי (רמז תתקל).

^ג בילקוט שמעוני ישעי' (רמז תסג), משלי (רמז תתקלא), ושיר השירים (רמז תתקצב).

ה

[דהנה] די גמרא זאָגט¹, ווען רבי האָט גע'ד'רש'נט חמוקי ירכיף, מה ירך בסתר אף דברי תורה בסתר, [גזר רבי שלא ישנו לתלמידים בשוק]. און רבי חייא האָט געלערנט לתלמידיו בחוץ, איז רבי ברוגז געווען, און נאָכדעם האָט ער מפייס געווען. איז געווען דער וויכוח, ער [רבי] האָט געלערנט אַז דברי תורה בסתר, און רבי חייא האָט געזאָגט ס'איז דאָ אַ פסוק חֲכָמוֹת בַּחוּץ תִּרְנָה בִּרְחֹבוֹת תֵּתֵן קוֹלָהּ, מ'זאָל גיין אויף די גאָס און מ'זאָל לערנען, האָט אים רבי געזאָגט אַם קָרִית לֹא שָׁנִיתָ, אַם שָׁנִיתָ לֹא שִׁלַּשְׁתָּ, דער פֿשט איז נישט אַזוי, [אלא] במקום שמרחיבין אותה, בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, 'נאָר' אין בית מדרש דאָרף מען לערנען.

וואָס דען איז דער פֿשט 'דאָך' [באומרו חֲכָמוֹת בַּחוּץ תִּרְנָה]. נאָר דער אמת, דער פֿשט איז, כל העוסק בתורה מבפנים תורתו מכרזת עליו מבחוץ, אַז מ'זיצט און מ'לערנט בפנים, ווערט מען [שוין] געוואָר 'אינדרויסן', ס'גיט אַליין די השפעה [אף בחוץ], דער פסוק זאָגט ס'גיט אַן השפעה 'אינדרויסן', מכרזת עליו מבחוץ. אַזוי זאָגט די גמרא, און מ'בלייבט ביי דעם [כסברת רבי. וכן מסיק בתנחומא כאן].

ו

(ג) נאָר [צריך ביאור] וואו קומט די גאַנצע [ענין] אהער, [צו] אַם בַּחֲקֵתִי תִּלְכּוּ.

ז

התחלה לישוב קושיא ב-ג

[נאָר] קען זיין, די צוויי מדרשים [ברבה ובתנחומא], זענען איינס. (הביאור בזה, באות טא)

ח

דרוש מס"ג אמור תשכ"ז

קושיות ודיוקים בהפסורת אמור (יחזקאל מ"ד)

איך וועל דאָ מקדים זיין 'אין איינוועגס', [וואָס] איך האָב שוין אין פרשת אמור [תשכ"ז] געזאָגט ביי שלש סעודות, בתוך הדברים.

ט

קושיא א - בהפסורת פרשת אמור

ביחזקאל מ"ד: כָּל נְבִלָה וּמִרְפָּה וְגו' לֹא יֵאָכְלוּ "הַכֹּהֲנִים". ומקשה בגמרא אמו "ישראל" מי אכלי, ואמר רבי יוחנן פרשה זו אליהו עתיד לדורשה. ורבינא אמר איזה תירוצי על זה, שיש בזה רבותא להכניס יותר

ס'שטייט אין די הפסורה [לפרשת אמור] [יחזקאל מ, לא], כָּל נְבִלָה וּמִרְפָּה מִן הָעוֹף [ומן הַבְּהֵמָה] לֹא יֵאָכְלוּ הַכֹּהֲנִים, די כהנים זאָלן נישט עסן קיין נבילות וטריפות.

¹ בגמרא מועד קטן (טז): שוב פעם אחד גזר רבי שלא ישנו לתלמידים בשוק, מאי דרש, חמוקי ירכיף כמו תלמידים (שה"ש ז, ב), מה ירך בסתר אף דברי תורה בסתר [פירש"י: דכתיב בסיפיה דקרא מעשה ידי אמן, התורה מעשה אומנתו של הקב"ה]. יצא רבי חייא ושנה לשני בני אָחיו בשוק, לרב ולרבה בר בר חנה. שמע רבי איקפד, אתא רבי חייא לאיתחזווי ליה, אמר ליה עיאי [לשון גנאי] מי קורא לך בחוץ, ידע דנקט מילתא בדעתיה, נהג נזיפותא בנפשיה תלתין יומין. ביום תלתין שלח ליה תא, הדר שלח ליה דלא לית. מעיקרא מאי סבר ולבסוף מאי סבר, מעיקרא סבר מקצת היום ככולו, ולבסוף סבר לא אמרינן מקצת היום ככולו. לסוף אתא, אמר ליה אמאי אחית, אמר ליה דשלח לי מר דלית. והא שלחי לך דלא תיתי, אמר ליה זה ראיתי וזה לא ראיתי. קרי עליה (משלי טז, ד) בְּרָצוֹת ה' יִרְכָּךְ איש גם אויביו ישלים אתו. [אמר ליה] מאי טעמא עבד מר הכי, אמר ליה דכתיב חֲכָמוֹת בַּחוּץ תִּרְנָה. אמר ליה אַם קָרִית לֹא שָׁנִיתָ, ואם שנית לא שילשת, ואם שילשת לא פירשו לך, חֲכָמוֹת בַּחוּץ תִּרְנָה כדרכא, דאמר רבא כל העוסק בתורה מבפנים, תורתו מכרזת עליו מבחוץ. והא כתיב (ישע"י מח, טז) לֹא מְרַאשׁ פֶּסֶתְךָ דְּפָרְתִי, ההוא ביומי דכלה. ורבי חייא האי חמוקי ירכיף מאי עביד לה, מוקי לה בצדקה ובגמילות חסדים.

זאָגט די גמרא^ה, רבי יוחנן, פרשה זו [אליהו עתיד לדורשה. דקמקשה שם בגמרא, וכן] "כהנים" זאָלן נישט עסן, און "אידן" מעגן יאָ עסן נבילות וטריפות? [אמר רבי יוחנן], פרשה זו אליהו עתיד לדורשה, 'די' פרשה וועט אליהו דרש'נען. און רבינא זאָגט אַ טעם, כ'העט געוואָלט מיינען ווייל מ'האָט זיי דאָך [נאצל הכהנים] מתיר געווען מליקה [בחטאת העוף]. איך האָב אַמאָל געזאָגט שוין באריכותי [לבאר דברי רבינא, ולא נאריך עתה בזה].

והנה קושיית הגמרא וקשה גם על הפסוק בפרשת אמור נבלה וטריפה לא יאכל לטמאה בה, דלמה נכתב זאת בין אזהרות הכהנים. ויש ראשונים שמפרשים גם שם כתירוצו רבינא

די זעלבע איז דאָך אין פסוק [בתורה] אויך דאָרט [בפרשת אמור], זאָגן דאָך אַסאך ראשונים¹ [פֿשט כרבינא, בהפסוק] נבלה וטריפה לא יאכל לטמאה בה, שטייט דאָרטן אין דער סדרה אין פרשת אמור (כב, ח), אַז דאָס גייט אַרויף אויף די "כהנים" [דאשתי מליקה לגבייהו]. ווייל ער הייבט דאָך אָן צו שמועסן (שם, ד) [אישי איש] מִזְרַע אֶהְרֶן, דער פסוק גייט דאָך אַרויף, די פרשה גייט אַרויף אויף "כהנים"².

יא

ועל כל פנים לפי פשוטו צריך ביאור ליישב קושיית הגמרא, למה הוצרך להזהיר הכהנים על הנבילה וטריפה [א] [על כל פנים אין] אויך די זעלבע זאך [שווער], פאָרוואָס זאָגט ער [עס] פאָר די "כהנים", [והלא גם כל ישראל מזהירין על נבילה וטריפה]. ס'איז לכאורה אַ פלא.

^ה בגמרא מנחות (מה): כָּל נְבִילָה וטְרִיפָה מִן הָעוֹף וּמִן הַבְּהֵמָה לֹא יֵאָכְלוּ הַכֹּהֲנִים. כהנים הוא דלא יאכלו, הא ישראל אכלי? אמר רבי יוחנן, פרשה זו אליהו עתיד לדורשה. רבינא אמר, כהנים איצטריך ליה, סלקא דעתך אמינא והואיל ואשתי מליקה לגבייהו תשתי נמי נבילה וטריפה, קא משמע לן. [ופירשי: פרשה זו. דחוקאל. אליהו עתיד לדורשה. דער שיבא אליהו ופרשנה לנו, אין אנו יודעים לדורשה].

¹ בס"ג אמור תשט"ז וע"ע בס"ג אמור תשכ"ז.

² ברשב"ם (אמור כב, ח): נבלה וטריפה לא יאכל. אף על פי שמליקת העוף הותרה להם, שדומה לנבלה. ובחוקותי (שם): נבלה וטריפה. בנבלת עוף טהור, ובשר קדשים שיצא חוץ ממחיצתו הכתוב מדבר. לפי שהותר אצלם דומיא דנבלה כגון מליקה, הזהיר הכתוב שאם נמלק עוף טהור חולין שהוא נבלה. ובשר שיצא חוץ ממחיצתו נקרא טריפה, כדנפקא לן ובשר בשדה טריפה לא תאכלו (משפטים כב, ל), בפרק בהמה המקשה (חולין סח). וכן אמר יחזקאל, כל נבלה וטריפה מן וגו' לא יאכלו הכהנים.

^ח וז"ל רבינו בס"ג אמור תשכ"ז (בתוך הקושיות): דער אמת אָבער, ס'איז דאָ אַ פסוק [גם בתורה] אין די וואָכעדיגע סדרה, נבלה וטריפה לא יאכל לטמאה בה. [והנה] די גמרא (חולין ק:) דרש'נען [דלענין הטומאה הזהיר], מי שיש במינו טריפה [יצא נבלת עוף טמא שאין במינו טריפה]. אָבער על פי פשטות איז עס שווער [שהוצרך להזהיר] נבילה וטריפה לא יאכל, [לפי] פשוטו של מקרא, [אז] זיי זאָלן נישט עסן קיין נבילה וטריפה.

[אמנם] זאָגט דער רשב"ם, ווייל דער פסוק שמועסט דאָך דאָ די פון כהנים, איש איש מִזְרַע אֶהְרֶן לֹא יֵגַש לְהִקְרִיב מִוֶּם בּוֹ, און דערנאָך לאָזט ער אויס [הפרשה] אַז נבלה וטריפה לא יאכל, זאָגט ער דאָס גייט אויך אַרויף אויפן כהן, די רבותא איז [אז] מ'זאָל נישט מיינען מדאשתי מליקה לגבייהו, דעס וואָס די גמרא זאָגט דאָרטן אויף יחזקאל'ן זאָגט דאָ דער רשב"ם [על הפסוק שבתורה] אַז דאָס גייט אַרויף אויף דעם, און דער פסוק נבלה וטריפה לא יאכל לטמאה איז אויך מהאי טעמא.

- לכאורה האָט די גמרא געקאָנט פרעגן דאָ אויך די זעלבע קשיא [על הפסוק בתורה]. נאָר קאָן זיין, ווען נישט דעם [נשנשה כן ביחזקאל, לא היה קשה, כי] דאָ העט מען גיווען גע'דרש'נען, דאָ העט מען גיווען געזאָגט ס'איז נאָר "לדורשה" [וכפירש'ן]. -

[עכ"פ] דער רשב"ם [מפרש כרבינא], און ס'איז דאָ אַנדערע מפרשים אויך. דער מלבי"ם (ביחזקאל שם לא, לענין נבלה וטריפה) גייט אויך מיט דעם דרך, [און] ביי די שבתים [שהזהיר ביחזקאל וְאֵת שִׁבְתֵּיהֶם יִקְדָּשׁ] דאָכט זיך מיר וויל ער אויך אַזוי זאָגן (שם, כד), ווייל זיי טוען עבודה בשבת, ווייל דאָרטן [בבית המקדש] קען מען דאָך אַלעס טון [בשבת]. גייט מען דאָרט [לענין שבת] אויך דעם זעלבן וועג.

יב

קושיא ב - בהפטרות פרשת אמור

להבין הלשון שאמר רבי יוחנן פרשה זו אליהו עתיד לדורשה, ולא אמר סתם בלשון "תיקן" כמו בשאר מקומות [ב] [נאך] פרעגט מען די קשיא^ט, איבעראל אז מ'האט עפעס א ספק [בגמרא], זאגט מען תיקו, [וכמו שאמרו דורשי רשומות דהוא ראשי תיבות] תשבי יתרץ קושיות ואיבעיות'. [ואם כן מאי שנא הכא בפסוק זה, דאמר רבי יוחנן פרשה זו אליהו עתיד לדורשה], וואס איז דאס עפעס א לשון עתיד לדורשה, פרעגן דאך אלע מפרשים. וואס עפעס וועט ער עס "ד'רשנען", פארוואס וועט ער עס "ד'רשנען". ער ברויך נאר ענטפערן, ער ברויך נאר זאגן דעם פשט אין פסוק. וואס עפעס איז ער עתיד "לדורשה", דאס לשון [צריך ביאור]. מ'געפינט נישט [במקומות אחרים] דעם לשון עתיד לדורשה.

[ובאמת] ס'שטייט דאָרט [בגמרא] אויף עטליכע זאכן, [און] מ'דארף [טאקע] האָבן א טעם אַלץ. [אבל בכאן נימא טעם על מה שאמר כן על הפסוק נבילה וטרפה לא יאכלו הכהנים].

יג

האָב איך געזאָגט (בס"ג אמור) בתוך הדברים, אַ רמז קען זיין [באומרו עתיד "לדורשה"].

(ביאור הרמז, באות מב)

יד

קושיא ג - בהפטרות פרשת אמור

על הפסוק דחוקאל יוקשה בכל אופן, אפילו אם היה מזהיר כן לכל ישראל ולא רק לכהנים. דהלא "התורה" כבר הוזהרה כל כך על הנבילה וטרפה, ולמה הוצרך יחוקאל בימיו להזהיר על זה. ואין לומר שהיה נפץ ברור שהוא ענין אכילת נבילה, כי לא מצניו זאת בשום מקום, ואדרבה מצניו שאז היתה חזקת כשרות להמאכלים וייל לכאורה איז דא קשה נאך. לאַמיר זען.

ג] די קשיא [דלעיל בגמרא] איז, די "כהנים" זאגט מען אָן און "אידן" נישט? [אבל באמת] די קשיא איז דאך [נאך מער]^ט, און ווען ס'שטייט שוין אויף "אידן" אויך [היה גם כן קשה, וכי] "יחזקאל" האָט געדארפט אַנזאָגן מ'זאל נישט עסן קיין נבילות וטריפות? ס'שטייט דאך אַרויס אַזויפיל אין די תורה הקדושה, ס'איז דא גאַנצע פרשיות אויף דעם [בתורה], אויף נבילות וטריפות. וועלעכער "איד" עסט דאָס "נבילות וטריפות"?

טו

ס'איז דא נעבעך אַזעלעכע וואָס זענען [סר מדרך הישר], זיי וועלן אַרויס עסן [נבילות וטריפות. אָבער פון דעם] שמועסט מען דאך נישט.

[אָבער] ס'זעט נישט אויס בזמן הבית, נישט ביים בית ראשון און נישט ביים בית שני, געפינט מען נישט ס'זאל זיין נפֿרץ [אכילת] נבילות וטריפות.

^ט דער אריה דבי עילאי איז מאריך דערניצן אין זיין ספר [על הש"ס, בחידושי מנחות]. [לשון רבינו בס"ג אמור תשכ"ז].

^י בעין זוכר להחיד"א (ת, לו) כתב: כי בספר הקדוש קנה כתב יד, וכן בפרקי הקדמת הרמב"ם לפירוש המשנה שלא נדפסו, כתבו נוטריקון זה. - ועיין בתוספות יום טוב (עדות ח, ז): וְהָשִׁיב לָב אֲבוֹת עַל בְּנֵי וְגו', כלומר על החקים והמשפטים ישוה לב אבות עם לב בנים, שלא תהיה עוד מחלוקת ביניהם. ונראה לי דמהכא רגילין לומר דתיקו שאמרו בגמרא היא נוטריקון תשבי יתרץ קושיות ואבעיות, אע"פ שמשמעותה נראה לי תהא קאי, כנוטריקון דדייתיקי שפירש הר"ב במשנה ז', בפרק קמא דבבא מציעא וכו'. - ובאגרת הטיול (לר' חיים אחי מהר"ל מפראג, חלק הדרוש אות ת): אנו אומרים על כל קושיות הנשארות בלי תירוצי "תיקו", ורצה לומר תשבי יתרץ קושיות ואיבעיות. רמז לדבר, והאיל משה באר את התורה (דברים א, ה), "הואיל" אותיות "אליהו", אמר משה, מי שיש בשמו אותיות "הואיל" דהיינו אליהו, הוא יבאר לכם כל ספיקי התורה.

^ט ד"ל רבינו בס"ג אמור תשכ"ז: אפילו ווען ס'זאל אַנגיין פאַר אַלע אידן, דאָרף מען אויך פאַרשטיין, פאַרוואָס האָט ער עפעס פונקט אַנגעזאָגט אַז מ'זאל נישט עסן קיין נבילות וטריפות, ס'שטייט דאך אין די תורה, יְהוָה יַעֲזֹר לָקָרָא (קידושין ו).

[ביים] בית ראשון איז געווען עבודה זרה, יצרא דעבודה זרה.
און [ביים] בית שני איז געווען שנאת חנם²⁷. און אנדערע עבירות וואָס די גמרא
רעכנט אויס²⁸. [אַבער] קיין נבילות וטריפות [טרעפט מען נישט].

טז

פאַרקערט, דאָס איז בַּחֲזָקָת כְּשָׁרוֹת איז געווען אין ארץ ישראל, [ולכן] כל
המקוואות זענען געווען בַּחֲזָקָת כְּשָׁרוֹת²⁹. ווייל ס'איז געווען אונטער די בתי דינים,
ווען ס'איז געווען יְדִינוּ תְּקִיפָה.
ווי דער רמב"ם זאָגט דאָך³⁰, אַז חֲזָקָת כְּשָׁרוֹת [על המאכלים] איז דער עיקר געווען
אין ארץ ישראל³¹.

זאָגט אויך דער כסף משנה (עיין מאכלות אסורות יא, כא. מקואות י, ה), [ידוהו רק בזמן הבית]
ווייל ס'איז געווען אונטער [ממשלת התורה], ס'איז געווען [א] מלכות ישראל, אַ מלכות
[התורה], ס'איז געווען יְדִינוּ תְּקִיפָה, איז געווען אַלעס אונטער השגחה [של הסנהדרין],
איבערדעם איז דער חֲזָקָת כְּשָׁרוֹת. דאָס איז דעם רמב"ם'ס שיטה³², אַז נאָר דעמאָלטס
איז געווען חֲזָקָת כְּשָׁרוֹת, ווען ס'איז געווען [כח בית דין יפה].

אַזוי ווי דער בית יוסף זאָגט (עיין יו"ד סימן סה. וסוף סימן רא), אַז היינט איז נישט קיין
נפקא מינה צי ארץ ישראל צי חוץ לארץ, נאָר דעמאָלטס, אַזוי זאָגן זיי דאָך פֿשֿט.
דער כסף משנה, [און] דער בית יוסף זאָגט אַזוי.

יז

על כל פנים מ'געפינט נישט אין ערגעץ [שיהא נפרץ בימיהם אכילת נבילות וטריפות].

²⁷ כמבואר בגמרא יומא (ט): מקדש ראשון מפני מה חרב, מפני שלשה דברים שהיו בו, עבודה זרה וגלוי עריות
ושפיכות דמים וכו'. אבל מקדש שני שהיו עוסקין בתורה ובמצוות וגמילות חסדים מפני מה חרב, מפני שהיתה
בו שנאת חנם, ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות, עבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות דמים וכו'.

²⁸ בגמרא שבת (קט:): אמר אביי, לא חרבה ירושלים אלא בשביל שחללו בה את השבת, שנאמר וכו'. אמר רבי
אבהו וכו', בשביל שביטלו קריאת שמע שחרית וערבית וכו'. אמר רב המנונא וכו' בשביל שביטלו בה תינוקות
של בית רבן וכו'. אמר עולא וכו', מפני שלא היה להם כושת פנים זה מזה וכו'. אמר רבי יצחק וכו', בשביל
שהושוו קטן וגדול וכו'. אמר רב עמרם בריה דרבי שמעון בר אבא אמר רבי שמעון בר אבא אמר רבי חנינא
כו', בשביל שלא הוכיחו זה את זה וכו'. אמר רבי יהודה כו', בשביל שבזו בה תלמידי חכמים וכו'. – ובגמרא
חגיגה (יד): אמר רבא, לא חרבה ירושלים עד שפסקו ממנה בעלי אמנה, שנאמר וכו'. – ובגמרא בבא מציעא
(ל): אמר רבי יוחנן לא חרבה ירושלים אלא וכו' שהעמידו דיניהם על דין תורה ולא עבדו לפנים משורת הדין. –
ובגמרא נדרים (פה): מאי דכתיב וכו' (ירמ' ט, יא-יב) על מה אָבְדָה הָאָרֶץ וכו' ויאמר ה' על עֲזָבְכֶם אֶת תּוֹרָתִי אֲשֶׁר
נָתַתִּי לְפָנֶיךָ, אמר רב יהודה אמר רב, שלא ברכו בתורה תחילה.

²⁹ כמבואר במשנה מקואות (ח, א), וברמב"ם (י, ה).

³⁰ ברמב"ם (מאכלות אסורות ג, כ-כא): ביצי דגים סימניהם כסימני ביצי העוף, אם היו שני ראשיה כדין או חדין
טמאה. אחד כד ואחד חד, שואל לישראלי המוכר, אם אמר לו אני מלחתי והוצאתים מדג טהור, אוכל על פיו
ואם אמר לו טהורין הם, אינו נאמן אלא אם כן היה אדם שהוחזק בכשרות. וכן אין לוקחין גבינה וכו' אלא
מישראל שהוחזק בכשרות. אבל בארץ ישראל 'כשהיתה רובה ישראל' לוקחין מכל ישראלי שבה. והנהלך
לוקחין אותו מכל ישראל מכל מקום.

ועוד כתב (שם ח, ו-ז): ואין לוקחין בשר מכל טבח, אלא אם היה אדם כשר ומוחזק בכשרות הוא וכו'.
במה דברים אמורים בחוצה לארץ, אבל בארץ ישראל 'בזמן שכולה לישראל', לוקחין מכל אדם.
ועוד כתב (שם יא, כה): בזמן שהיתה ארץ ישראל 'כולה לישראל', היו לוקחין היין מכל אדם מישראל, ואין
חוששין לו. ובחוצה לארץ לא היו לוקחין אלא מאדם שהוחזק בכשרות. ובזמן הזה אין לוקחין יין בכל מקום,
אלא מאדם שהוחזק בכשרות. וכן הבשר והגבינה וחתיכת דג שאין בה סימן, כמו שביארנו.

³¹ ועיין טעם פנימי בזה בדברי יואל לסוכות (אות צא) בשם הקדושת יו"ט (סוכות אות ח).

³² עיין ביואל משה (ב, עט, ג, עט, ג, לח) ובשו"ת דברי יואל (לד, ד-ה, טו, ג, עו, ג, עו), ובחידושי סוגיית (סוגיא דעד אחד נאמן
באיסורין, אות יד), מה שהאריך רבינו בביאור שיטת הרמב"ם בזה, ובדין חזקת כשרות בזמן הזה.

יחזקאל האָט געטראָפֿן [לומר] אַ פסוק עקסטער, ער זאָגט אָן מ'זאָל נישט עסן קיין נבילות וטריפות? זאָל ער זאָגן מ'זאָל האַלטן די גאַנצע תורה, וואָס עפעס האָט ער 'אויסגעזוכט' נבילות וטריפות פונקט^י.

יח

האָב איך געזאָגט, קאָן זיין אַ רמז. [בהקדם וואָס] ס'שטייט ביי די פרשה פון עגלה ערופה [כשההמשך דלהלן באות מב].

יט

קושיא ד - בהפטורת פרשת אמור

וביותר יוקשה קושיות הנ"ל, והלא מקודם מבאר שם הפסוק ביחזקאל דהכנים הם שוורים את העם בין קודש לחול, ואם כן תמוה שאח"כ יצטרך להזהירם שלא יאכלו נבילה, והלא המדובר הוא מן המורי הוראות בישראל

[ובתחלה נקדים עוד לזה. דהנה] לעולם האָב איך געזאָגט (בס"ג אמור), טאַקע אין דער פרשה [שבהפטורת אמור], דעס איז דאָך אין יחזקאל מ"ד.

טאַקע דאָ אין דער פרשה [שביחזקאל] שטייט^ט, זאָגט ער אָן פאַר די כהנים, זיי זאָלן יורו אַת הָעַם יְיִדִיעוּם בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל וּבֵין טָמֵא לְטָהוֹר, און [במשפטי] 'שפטהו, זיי זאָלן זיין אין די סנהדרין, זיי זאָלן מאַכן משפטים. די כהנים זענען די מורי דרך, על כל פנים דעמאלטס זענען געווען די כהנים זענען געווען די מורי דרך, די מורי הוראות בישראל. אין פסוק שטייט טאַקע דאָרט אַרויס, אין דעם זעלבן קאַפּיטל, זאָגט ער אָן [שהכהנים יורו את העם. ואח"כ מזהירים כי נבילה וטריפה לא יאכלו הכהנים].

[ד] נו [איז דאָך שווער], פריער האָסטו זיי געמאַכט פאַר 'מורי הוראות', זיי זאָלן שופט זיין, דערנאָכדעם זאָגסטו זיי אָן זיי זאָלן נישט עסן קיין 'נבילות וטריפות'?

כ

קושיא ה - בהפטורת פרשת אמור

וכמו כן יוקשה כל זאת, על מה שהפסוק מזהיר שם את הכהנים על קידוש השבתות ושמירת המועדים

[ה] [וכמו כן קשה] ס'שטייט נאָך אַ פסוק, ס'שטייט [וְאַתְּ שִׁבְתוּתִי יְקַדְּשׁוּ], און זיי זאָלן האַלטן שבת, זיי זאָלן קודש, [בְּכָל מוֹעֲדֵי יִשְׁמְרוּ] זיי זאָלן די מועדים האַלטן, [וְאַתְּ תוֹרֹתִי יִחְקוּתִי]. [וקשה וכן] מ'האָט געדאַרפט אַנזאָגן די "מורי דרך" אַז זיי זאָלן "האַלטן שבת"? כ'מיינן? זיי זאָלן זיין שומרי שבת? איך האָב נאָכנישט געהערט [אז] מ'זוכט אַ "מורה הוראה" אַ "שומר שבת". כ'מיינן? ס'איז לכאורה אינגאַנצן אַ פלא.

כא

זיי 'נייטן' זיך אַסאך מפרשים^ב [אז] מ'מיינט די "קרבות" פון שַׁבַּת. אָבער דעס לשון שַׁבָּתוֹת "יְקַדְּשׁוּ", זעט נישט אויס [דהכוונה על זה]^{כא}, ער איז גאַרנישט מזכיר די קרבות.

^{יח} וז"ל רבינו בס"ג אמור תשכ"ז: מ'זעט אין די גמרא (חולין ד:) אפילו ביי אַחאַב'ן, ס'איז געווען עבודה זרה, פונדעסטוועגן אין פֿשרות איז ער נזהר געווען, 'יהושפט המלך האָט געמעגט עסן ביי אים. ווי רש"י (שם) זאָגט, ער איז נזהר געווען, נאָר יצרא דעבו"ז תקיף להו. מ'געפינט נישט אין ערגעץ אַז אידן זענען געווען געכאַפט. עפעס האָט זיך געטראָפֿן קאָן זיין אין כלל ישראל 'יחידים', אָבער מ'געפינט נישט ס'זאָל זיין [נפרץ הרבה].

^{יט} ביחזקאל שם (כג, כד): וְאַתְּ עַמִּי יִירֹו בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל וּבֵין טָמֵא לְטָהוֹר יִידַעַם. וְעַל רֵיב הָמָּה יַעֲמְדוּ לְמִשְׁפָּט, בְּמִשְׁפָּטִי יִשְׁפֹּטְהוּ, וְאַתְּ תוֹרֹתִי וְאַתְּ תִּחְקֹתִי בְּכָל מוֹעֲדֵי יִשְׁמְרוּ, וְאַתְּ שִׁבְתוּתִי יְקַדְּשׁוּ.

^כ ברד"ק (יחזקאל מד, כד): [וְאַתְּ תוֹרֹתִי] וְאַתְּ תִּחְקֹתִי. בְּכָל מוֹעֲדֵי דְבַרְהֵי הַקְּרִבּוֹת [יִשְׁמְרוּ], וְכֵן אַתְּ שִׁבְתוּתִי יְקַדְּשׁוּ. וּבְמַצוֹדֵת דּוּד (שם): וְאַתְּ תוֹרֹתִי [וְאַתְּ תִּחְקֹתִי]. הַתּוֹרוֹת וְהַחֻקִּים הַנְּהוּגִים בְּכָל יְמֵי מוֹעֲדֵי ה' דְּבַר הַקְּרִבּוֹת, יִשְׁמְרוּ הֵם לַעֲשׂוֹתָם, וְכֵן יְקַדְּשׁוּ אֶת הַשַּׁבָּתוֹת דְּבַר הַקְּרִבּוֹת הַבָּאוֹת חֻבָּה לֵינָם.

כב

הקדמה לישוב הקושיות בהפסוקות אמור ביאור הפסוקים ביחזקאל ל"ד

הנביא יחזקאל מתאונן שם על הרועים שאינם משגיחים על הצאן כראוי, ומסיים שם שהקב"ה ישיבת אותם מהיות עוד רועים, והוא יהיה להם לרועה. ואח"כ אמר שרוד המלך (מלך המשיח הבא מרוד) יהיה להם לרועה [נגזר] קצין זיין, וואָרן פריער [ביחזקאל] איז דאָ, אין קאָפּיטל ל"ד אין יחזקאל, איז דאָס גאַנצע קאָפּיטל^{כב} [געשטעלט אויף] הוי רועי יִשְׂרָאֵל (שם, ב). איך האָב עס שוין אַסאַךּ מאל מזכיר געווען^{כג}.

ער איז מתאונן דאָרטן אויף די רועי יִשְׂרָאֵל, [וואָס] מ'קוקט זיך נישט אום אויפן פאָלק, [און] מ'פאַרפירט דאָס פאָלק. זאָגט ער, דער בורא כל עולמים וועט זאָגן איך וועל מציל זיין צאני, "אַדְרוֹשׁ" אַת צאני מִיד הָרועים. דער בורא כל עולמים וועט "פאַדערן" צאנו מִיד הָרועים. ער וועט אַוועק שטעלן אַלע רועים [הַשִּׁבְתִּים מִרְעוֹת צאן]. [און] דער בורא כל עולמים זאָגט [אַנִי אֶרְעָה צאני], 'איך' וועל אַליין זיין דער רועה. אזוי שטייט אין פסוק (טו) אין יחזקאל^{כד}. און מיט אַ פאַר פסוקים שפעטער (בפסוק כג-כד) זאָגט ער, עֲבָדִי דוֹיד יְהִיָּה [לְהָן] לְרועה. רועה אַחַד יְהִיָּה לְיִשְׂרָאֵל, דוד.

^{כב} וז"ל רבינו בס"ג אמור תשכ"ז: ס'איז דאָ מפרשים וואָס זאָגן אַז מ'מיינט די 'קרבנות' פון שבת. נאָר דעם לשון שְׁבֻתוֹת "יִקְדְּשׁוּ", קידוש ווערט דאָךְ אָנגערופן [בגזון] מ'האָט מקדש געווען שבת בכניסתו וביציאתו, מ'געפינט נישט די קרבנות זאָלן ווערן אָנגערופן "קידוש". און דעם וואָס ער זאָגט חֲקוּתִי ותורתִי בְּכָל מוֹעֲדֵי ה' לְשִׁמּוֹר, מוז איך דאָךְ אויך זאָגן [לפי פירושו, אַז דאָס] גייט אַרויף נאָר בלויז אויף די קרבנות. העט ער געדאַרפט עפעס מזכיר זיין [בפסוק מענין קרבנות], ס'איז אַביסל שווער אַריינצוועצן, ס'איז העיקר העיקר חסר מן הספר.

^{כג} הוצא לקמן בהערה כד.

^{כד} וז"ל רבינו בסעודת פורים תש"כ (בתוך דברי התמרמרות על שנפל בגורלו להיות מנהיג ישראל): אַ ביטערער גורל איז אין דעם דור, דער איד וואָס ער פאַרטעט ווי אַ שטיקל מנהיג, אַ ביטערער גורל. דעם נידעריגסטן אידן קען מען מקנא זיין, אַז ער איז נאָר נישט קיין מנהיג ישראל. וואויל און לעכטיג איז אים, ער איז מענטש פאַר זיך, ס'איז אים וואויל אין לעכטיג. איך שריי כסדר מ'זאָל קוקן אינעם קאָפּיטל יחזקאל ל"ד, אוי וויי וואָס ס'וועט זיין מיט מנהיגי ישראל ווען משיח וועט קומען, הוי רעי יִשְׂרָאֵל, אַ ביטערער גורל.

ובס"ג שמות תשכ"א וז"ל: די הייליגע חכמים (סוטה מט. וסנהדרין צו). מאלן אויס וויאזוי ס'וועט אויסזען אין עיקבא דמשיחא, וויאזוי דער פני הדור וועט זיין, ה'יִקְרָךְ יְעֹנֶה, [ופירש"י] ה'יִקְרָךְ שבהם יהיה עוונתן ורמאי. די פסוקים זאָגן אין די פסוקי יחזקאל וכו' אַ גאַנצן קאָפּיטל וואָס ער איז מתאונן אויף די רועי ישראל, און דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט ועבדי דוד מלך עליהם. דאָס וועט דאָךְ זיין נאָר נאָך ביאת המשיח, נישט פריער וכו' זעט אויס בעוה"ר אַז מ'וועט פאַרפירט ווערן פון די מנהיגים, סאיז מבואר אין די פסוקים. - [והנה] דער כלל איז ווי די גמרא זאָגט (ב"ב קט:) וכו' די פסוקים היטן זיך [פון] צו זאָגן בגנות [ישראל], נו וויאזוי איז דאָ דאָ אַ גאַנצן קאָפּיטל ער רעכנט אויס דעם גנות פון אַלע רועי ישראל, ער שטעלט אַלע אַוועק, און די הייליגע חכמים שטעלן דאָס אַהער, פאַרוואָס האָט מען דאָס געטון. אלא מאי מוז זיין אַז מ'האָט דאָס געדאַרפט מודיע צו זיין, מ'ברויך דאָס צו וויסן, מ'ברויך צו וויסן אַז אין לנו על מי להשען אלא על אבינו שבשמים, מ'זאָל זיך נישט לאָזן פאַרפירן, און מ'דאַרף צו וויסן און בעטן דעם באַשעפער וכו'. ברויך מען קוקן די טריט פון די פריערדיגע דורות. און דער אמת איז, אַז מ'וועט זוכן דעם אמת וועט אונז דער באַשעפער נישט פאַרלאָזן, דער בורא כל עולמים ווייט דאָךְ אין וואָס פאַר אַ דור מ'זעמיר וכו'.

[וכן הזכיר רבינו מזה בדרשת הושענא רבה תשכ"א (בפסקא למען דורשניו, ובפסקא והר יראה) הושענא רבה תשכ"ד (למען דורשניו). ועיין עוד מזה בדברי יואל קרח (עמוד נה), אמור (עמוד ריג), תניינא דברים (עמוד כו), שופטים (עמוד עב).] ווע"ע ביואל משה (א, קנ): ועל כן מקוננת הנבואה ביחזקאל ל"ד על הרועים שבישראל וכו', עד שסיים לבסוף שהקב"ה יציל צאנו מהם ועבדי דוד הוא ירעה אותם. ופירשו המפרשים שזה קאי על מלך המשיח, שהוא מרע דוד בעצמו. ונמצא לפי זה שכל אותו הפרק המתבאר על רועי ישראל, קאי על הדור האחרון של עיקבא דמשיחא טרם ביאת המשיח, והוא הדור שאנחנו חיים בו. ותסמר שערות אנוש בהביטו אל הנביאות הנאמרים שם על רועי ישראל שבדור ההוא, הרחמן הוא יתברך שמו ירחם עלינו במהרה בימינו אמן.

^{כד} ביחזקאל קאָפּיטל לר: כה אמר ה' אֶלְקִים הוּא רעי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָיוּ רעים אותם, הָלוֹא הָצֵאן יָרְעוּ הָרעים. אַת הַחֵלֶב תֹּאכְלוּ וְאֵת הַצֶּמֶר תִּלְבְּשׁוּ, הַכִּרְיָאָה תִּתְּבוּ וְהָצֵאן לֹא תִרְעוּ - אַת הַנְּחֻלּוֹת לֹא חֲזַקְתֶּם וְאֵת הַחֻלְהָ לֹא

כג
קושיא א – ביחזקאל ל"ד

ויש להבין מה שהתחיל שהקב"ה בעצמו יהיה להם לרועה, ואח"כ אמר כי דוד יהיה הרועה

א] [ולכאורה יש להבין, דרישא לאו סיפא, שהרין] קודם זאגט ער [אז] דער בורא כל עולמים אליין [י'רעה אותם], און נאכדעם זאגט ער [אז] דוד^{כג}.

כד
קושיא ב – ביחזקאל ל"ד

ובעצם קשה למה הוצרך שהקב"ה בעצמו יהיה לרועה, והלא לעתיד יהיה שם הרבה צדיקים, ואף משה רבינו רעיא מהימנא ב] און דערנאך וואָס הייסט עפעס, וועט דען נישט זיין [מי שירעה אותם, והלא מ'וועט דאָך שטעלן, [ואף] משה רבינו וועט דאָך דעמאָלטס זיין, ער וועט קומען. איך האָב מיך שוין אויף דעם געשטעלט אַסאך מאל.

כה
ישוב הקושיות ביחזקאל ל"ד (באופן ראשון)

כדי שלא לבייש את הרועים שיסתלקו למנות אחרים לרועה, על כן מקודם יהיה רק הקב"ה בעצמו, ואח"כ ימנה את דוד האב איך געקלערט אפשר, קאָן זיין [דבכדי] שלא לבייש [את שאר הרועים דמקודם, על כן] משום לא פלוג וועט מען אַוועק שטעלן דערווייל [כל הרועים]. איז קודם [ירעה אותם] דער בורא כל עולמים אליין, [ואח"כ יעמיד את דוד שהוא מלך המשיח להיות הרועה]^{כד}.

כו
ישוב הקושיות ביחזקאל ל"ד (באופן שני)

כדי למנוע קטנות בישראל בין הרועים, יסלק הקב"ה תחילה את כולם, ואח"כ ימנה את דוד אָדער אַזוי ווי די בעלי התוספות זאגט^{כז}, ביי משה רבינו [נכשלה למרום ולא ירד

רפאתם ולנשברת לא חבששתם ואת הנדחת לא השבתם ואת האבדת לא בקששתם, ובחזקה רדיתם אתם ובפרך. ותפוצינה מבלי רעה, ותהיינה לאכלה לכל חית השדה, ותפוצינה. ישגו צאני בכל ההרים ועל כל גבעה רמה, ועל כל פני הארץ נפצו צאני, ואין דורש ואין מבקש וגו'.

לכן הרעים שמעו דבר ה'. כה אמר ה' אלקים הנני אל הרעים "ודרשתי" את צאני מידם, והשבתים מרעות צאן, ולא ירעו עוד הרעים אותם, והצלתי צאני מפיהם ולא תהיי להם לאכלה וגו'. כבקרת רעה עדרו ביום היותו בחורף צאנו נפרשות, כן אבקר את צאני והצלתי אתהם מכל המקומות אשר נפצו שם ביום ענן וערפל. והוצאתים מן העמים וקבצתיים מן הארצות, והביאתים אל אדמתם, ורעייתם, אל הרי ישראל באפיקים ובכל מושבי הארץ. במרעה טוב ארעה אתם, ובהרי מרום ישראל יהיה נהגם, שם תרביצנה בנהו טוב ומרעה שמן תרעינה אל הרי ישראל. אני ארעה צאני ואני ארביצם, נאם ה' אלקים וגו'.

לכן כה אמר ה' אלקים אליהם, הנני אני וגו'. והושעתי לצאני ולא תהיינה עוד לבז, ונשפטיי בין שה לשה. והקמתי עליהם רעה אחד ורעה אתהן, את עבדי דוד, הוא ירעה אתם והוא יהיה להן לרעה. ואני ה' אהיה להם לאלקים, ועבדי דוד נשיא בתוכם, אני ה' דברתי וגו'. וידעו כי אני ה' אלקיהם אתם, והמה עמי בית ישראל וגו'. ואתן צאני צאן מרעיית אדם אתם, אני אלקיכם, נאם ה' אלקים.

^{כז} וז"ל רבינו בס"ג אמור תשכ"ז: לכאורה ער הייבט אן צו זאגן אז דער בורא כל עולמים וועט אליין זיין דער רועה וכו', און דערנאך שפעטער זאגט ער שוין איך וועל שטעלן דודין. לכאורה וואָס דארף ער עפעס זאגן ואני אהיה להם לרועה וכו', ער זאל זאגן דעם אז דער בורא כל עולמים איז "לאלקים", דאָס איז דאָך ווען דוד איז אויכעט [הרועה] וכו'. זעט דאָך אויס [דבתחילה] ס'וועט גארנישט זיין קיינער, נאָר הקב"ה אליין וועט זיין דער רועה ישראל, און ס'וועט נישט זיין קיין אנדערער גאָר. לכאורה איז דאָך דעמאָלטס משה רבינו וועט דאָך אויך זיין דעמאָלטס, ער וועט דאָך מיטקומען, וולמה לא יהיה שום צדיק לרועה רק הקב"ה [לבדן].

^{כז} וז"ל רבינו בס"ג אמור תשכ"ז: איך האָב געקלערט אפשר קאָן זיין, קודם איז דעך דאָך מעלין בקודש ולא מורדין [יומא יב:], און אז מ'וועט אַוועקשטעלן יעדן, אַלע אנדערע, איז דאָך אַ גרויסע הורדה [להם, וממילא] אפשר וועט זיין גאָר אזעלכע וואָס מ'וועט זיי נישט וועלן מבייש זיין [למנות רועה אחר במקומם]. אָבער לגבי הקב"ה איז דאָך נישט פאַרהאנדן קיין הורדה, פאַר הקב"ה ווערט דאָך אַלעס בטל ומבוטל, וועט דער בורא כל עולמים שטעלן [א רועה, באופן וואָס קודם] וועט קיינער נישט זיין נאָר דער בורא כל עולמים אליין, און שפעטער ווען ס'וועט שוין קיינער נישט זיין, וועט ער קאָנען אַראָפּשטעלן דודין.

^{כז} בפירוש בעלי התוספות על התורה (תמ"א, ב) [וכעין זה בדעת רמב"ם לבעלי התוספות]: פֿרָקוּ נִזְמִי הִזְקָב. אהרן

לסוף מ' וכשבא שש שעות ביקשו מאהרן לעשות העגל, ואהרן ציוה להשליך זהב באש, ווייל] מ'האָט מורא געהאַט ס'וועט זיין שפיכת דמים בישראל, אַז מ'וועט זאָגן דער איז יאָ און דער איז נישט. אהרן האָט פאַרדעם נישט געוואָלט אָננעמען [להיות הוא בעצמו הראש, כדי שלא יקשה בעיני משה כשיחזור. וזה נאמר אפילו אצל] אהרן הכהן דאָרטן אַקעגן משה רבינו ז"ל.

כז

נאָר טעמים קאָן זיין^{כט} [עוד, על שמקודם יהיה רק הקב"ה הרועה, ורק אח"כ יעמיד את דוד].
על כל פנים אַזוי איז עס.

כח

[והיוצא מהקדמה זו, כי דרך הפסוקים ביחזקאל להוכיח את הרועים על שמירת הצאן, ושיוכיחו וידירכו את העם לילך בדרך התורה, ושהקב"ה "ידרוש" זאת מיד הרועים. ולפי זה יתבארו גם הפסוקים שביחזקאל מ"ד (הפטורת אמור) על אופן זה, וכדלהלן].

כט

עוד הקדמה לישוב הקושיות בהפטורת אמור
ביאור הפסוקים בסוף פרשת שופטים
קושיא א - כפרשת עגלה ערופה

האָב איך געזאָגט (בס"ג אמור), ס'שטייט, ביי די פרשה עגלה ערופה שטייט (דברים כא, ה-ח): וְנִגְשׁוּ הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי כִּי בָם בָּחַר ה' לְשָׂרְתוֹ וּלְכַרְךָ בְּשָׁמוֹ, וְעַל פִּיהֶם יִהְיֶה כָל רִיב וְכָל נִגְעַ. וְעָנוּ וְאָמְרוּ יִדְּינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה וַיַּעֲיִינוּ לֹא רָאוּ, כִּפֹּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל [אֲשֶׁר פָּדִיתָ ה', וְאַל תִּתֵּן דָּם נָקִי בְּקִרְבְּ עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל, וְנִכְפַּר לָהֶם הַדָּם].

ל

לפי פשוטו שהכהנים באו להצדיק עצמם כי לא היה ידם במעל הוזה של שפיכות דמים, אם כן קשה דהלא דרך בקשת הסליחה וכפרה הוא רק ע"י ידיו, ואין זה מדרך הורדיו לומר 'לא חמאתי', ואיך שייך על זה בקשת "כפר לעמך ישראל" א [די קשיא איז דאָך, [הלא הדרך הוא, ווען] מ'גייט בעטן ביים בורא כל עולמים מחילה סליחה וכפרה, איז מען מתוודה, דאָרף מען זאָגן וידוי [אַז מ'האָט יאָ געזינדיגט.

לשם שמים נתכוון. אמר, אם אומר להם כלב בן יפנה או נחשו בן עמינדב יהיה לכם לראש, כשיבא משה, אם לא ירד מגדולתו תרבה קטטה ביניהם, ויבא לידי שפיכות דמים. ואם לא אתן עליהם ראשים, הם יתנו מעצמם, ותרבה קטטה. ואם אומר [אני אהרן] אֶהְיֶה לכם לראש, שמא יקשה בעיני משה. אעסיקם בדבר שאין בו ממש, עד יבא משה ותתבטל הדבר מאליו וכו'.

כח וז"ל רבינו בס"ג אמור תשכ"ז: די בעלי התוספות זאָגט ביי אהרן הכהן, זיי האָבן דאָך נאָר געבעטן א מנהיג, זיי האָבן נישט געבעטן קיין עגל, פארוואָס האָט ער זיי געגעבן אַן עגל. ענטפערט די בעלי התוספות, ער האָט מורא געהאַט, אַז ער וועט שטעלן א מנהיג, און אַז מ'וועט האָבן א מנהיג וועט ער 'באקומען מענטשן', און ווען ס'וועט קומען משה רבינו וועט ווערן א מלחמה, וועט זיין שפיכת דמים בישראל. האָט ער געזאָגט איך הייב נישט אָן מיט דעם, צו שטעלן א מנהיג וואָס ס'ברויך נישט זיין, וואָס ס'איז נישט מן השמים, איך מאַך ליבער אַן עגל. דאָס עגל ווייס איך זיכער אַז ווען משה רבינו וועט אָנקומען וועט עס בטל ומבוטל ווערן, און ס'וועט ווערן אשפה, אָבער אַז איך וועל שטעלן א מנהיג א מענטש, וועט זיין שפיכת דמים בישראל.

דאָס קאָן אויך זיין [בענין דלעתיד] וכו', ווען מ'וועט שטעלן אַן אנדערן מנהיג, [ואפילו] משה רבינו, צי דוד, קאָן זיך טרעפן אַזעלעכע וואָס זיי וועלן זאָגן [נעל איש אחר, כי] ער איז דאָס דער מנהיג, ער איז אַזוי ווי משה רבינו און ער איז ווי דוד, און ס'קאָן זיין פון דעם אַליין שפיכת דמים בישראל. האָט דער בורא כל עולמים געזאָגט "קיינער נישט", אַקעגן בורא כל עולמים מילא קען ער דאָך נישט זאָגן אַז ער איז "כביכול". און שפעטער שוין, וועט ער שטעלן דוד.

כט עיין בס"ג אמור תשכ"ז שהוסיף שם רבינו תירוצו שלישי וז"ל: אָבער אפשר פשוט קאָן זיין, מחמת מ'זאָל וועלן אַרויסנעמען אידן און אַריינברענגען א קדושה, וועט דער בורא כל עולמים אַליין מוזן איבערנעמען קודם, ער זאָל משפיע זיין, דאָרף מען האָבן דעם "שטאַרקסטן כח" א מ'זאָל קאָנען אידן מקדש ומטהר זיין, זיין זאָלן זיין גרייט אַז ער [דוד] זאָל קאָנען פירן, אַזא קדושה וטהרה נוי דוד המלך.

אָבער אזו איך גיי מיך 'רעכט-פערטיגן' "איך האָב נישט געטון גאָרנישט, איך בין ריין", און "זיי מיר מוחל", [זה לא מצין].

נו אז דו האָסט נישט געטון גאָרנישט [על מה תבקש כפר לעמך ישׂראל]. ס'איז נישט קיין דרך פון קיין וידוי.

[וכאן] ער האָט געזאָגט יִדְיִנוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ, מ'האָב מיר נישט געזען, מ'ווייס מיר נישט פון גאָרנישט, [וילכן] כֹּפֶר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל. דאָס איז דאָך עפעס נישט קיין דרך פון קיין וידוי.

לא

קושיא ב - בפרשת עגלה ערופה

הלא בכל מקום מזכיר הפסוק רק "הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי", ולמה כאן הוסיף לומר: כִּי בָם בָּחַר ה' וגו' וְעַל פִּיהֶם יִהְיֶה וְגו' [און] [עוד צריך ביאור] וואָס רעכנט ער אויס, זאָגט ער אויף די "כהנים", כִּי בָם בָּחַר ה' לְשִׁרְתּוֹ וּלְכֹרֶךְ בְּשָׁמוֹ, וְעַל פִּיהֶם יִהְיֶה כָּל רִיב וְכָל נִגְעָה, רעכנט ער אויס. [והלא] אסאך מאל איז מען מזכיר די "כהנים", [ונכון] ביי אלע קרבנות, און מ'זאָגט נישט דעם 'טיטול' וואָס זיי דארפן [אלץ] טון. [נאָר] פונקט ביי דעם. [וצריך להבין השייכות מזה לפרשת עגלה ערופה].

לב

פירוש החתם סופר:

אם המנהיגים טובים, אז בָּם בָּחַר ה' וגו', ואם לאו, אז על פיהם יהיה וגו'

- איך האָב שוין 'אין איינוועגס' געזאָגט (בס"ג אמור), [כי] דער חתם סופר זאָגט^ל [בביאור זה הכתוב], כִּי בָם בָּחַר ה' לְשִׁרְתּוֹ וּלְכֹרֶךְ בְּשָׁמוֹ, אַז זיי פירן זיך גוט אויף [און זיי פירן דעם ציבור כְּלָקָה, קומט פון זיי ארויס אלע בְּרָכוֹת ברוחניות ובגשמיות]. טאָמער אַז נישט חלילה, איז עַל פִּיהֶם יִהְיֶה כָּל רִיב וְכָל נִגְעָה. די אלע וואָס זענען, די וואָס זענען עומד בראש, און זיי זענען די מורי הוראות, אַז ס'איז חלילה אַז ס'טויג נישט [איז אלע צרות קומען דורך זיין]^{לא} -

לג

על כל פנים [קשה] וואָס רעכנט ער אויס [כי בם בחר וגו' ועל פיהם וגו', דייקא בפרשת עגלה ערופה].

לד

ישוב קושיא א - בפרשת עגלה ערופה

לפי פשוטו צריך ביאור אומרים "וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ", וכי תעלה על דעתך שבית דין יהיה רואין כואת ושוחקים. וכעין קושיא הגמרא על אומרים "יִדְיִנוּ לֹא שָׁפְכוּ"

האָב איך געזאָגט (בס"ג אמור), דער פֿשֶׁט קען זיין אַזוי:

[דהנה קשה עוד], ער זאָגט יִדְיִנוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה, אונז האָב מיר נישט "געטון". פרעגט די גמרא^{לב} (סוטה לח): וכי סליק אדעתך שבית דין "שופכי דמים" [הם. ומתרח] אלא שלא פֿטרנוהו בלא לָיְיָה [ובלא מזונות].

^ל בתורת משה שופטים (כא, ה): וּנְגָשׁוּ הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי כִּי בָם בָּחַר ה' וגו' וְעַל פִּיהֶם יִהְיֶה כָּל רִיב. יש לומר, דתלמידי חכמים כשהמה כראוי, אז תלמידי חכמים מרבים שלום (ברכות סד). וכל טוב, עליהם נאמר כִּי בָם בָּחַר ה' לְשִׁרְתּוֹ וּלְכֹרֶךְ בְּשָׁמוֹ. אבל אם לא יתנהגו ויעשו כראוי, אדרבא יהיה כָּל רִיב על ידיהם, ונאמר עליהם וְעַל פִּיהֶם יִהְיֶה כָּל רִיב וְכָל נִגְעָה. "והכהנים" הם המורי העם, התלמידי חכמים. [וע"ע בחת"ס עה"ת שם, ובפר' במדבר].

^{לב} ההוספות בקטע זו הוא מלשון רבינו בס"ג אמור תשכ"ז.

^{לב} בגמרא סוטה (לח): יִדְיִנוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה, וכי על לבנו עלתה שזקני ב"ד שופכי דמים הם, אלא לא בא לידינו ופטרנוהו, ולא ראינוהו והנחנוהו. לא בא לידינו ופטרנוהו בלא מזונות, לא ראינוהו והנחנוהו בלא לווייה.

[וכן יוקשה] וואָס איז דער פֿשט װײַניג לאַ ראַו, - ס'איז אַ אַנדערע קשיא, - עפעס אַ
היה אמינא אז דאָס בית דין זאָל "צוקוקן" ווי מ'גייט הַרְגֵנֶען אַ מענטש? וואָס דאַרף
ער עפעס זאָגן װײַניג לאַ ראַו.

לה

אמנם כוונת הדברים הוא כך, שהם "מתוודים" ואומרים: הן אמת כי יָדִינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה בְּפוּעַל,
אבל החסרון הוא "װײַניג לאַ ראַו" להשיג על הדור ולהדריך אותם כראוי, דאז לא היה נעשה מעשה כזאת

נאָר דער פֿשט איז אַזוי: ס'איז אַ "יִדְוִי".

[שהם אומרים] אונז האָב מיר [טאַקע] נישט 'געטון' גאָרנישט, אמת, [אַבער] דער
פעלער איז, מ'האָב מיר זיך נישט גענוג 'אומגעקוקט' אויפן פּאָלק, מ'האָב מיר נישט
'געזען' וואָס טוט זיך, [מ'האָב מיר נישט] געזען וואָס טוט זיך מיטן 'עולם'. [אז] מ'העט
זיך גיווען אומגעקוקט, העט נישט גיווען געקאָנט פאַרקומען אַזעלכע רציחות.
[וזהו שאומרים: הן אמת כי] יָדִינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה, נאָר וואָס דען איז דער
פעלער, "װײַניג לאַ ראַו", מ'האָב מיר נישט גוט "געזען", מ'האָב מיר נישט געזען
מיט די אויגן. וואָרן ווען מ'קוקט זיך גוט אום [העט דאָס נישט פאַסירט].

דעמאָלטס איבערהויפט [כשהיו ישראל שרויים על אדמתם], איז געווען יָדִינוּ תְּקִיפָה

[וכח בית דין יפה].

לו

פון בעוויניג הרבים "היינט", שמועסט מען דאָך נישט, וויאָזוי ס'איז נעבעך, ווי
גרויס דאָס פירצות הדור, איז דאָך נישטאָ וואָס צו רעדן דערפון.

לז

ישוב קושיא ב - בפרשת עגלה ערופה

ולכן הקדים הכתוב לומר כי בַּחֹר ה' וגו', לומר כי עבור זה מוטל עליהם האחריות להשיג על העם שילכו בדרך הישר
נאָר על כל פנים ווי ווייט [מ'דאַרף האָבן אחריות], על כל פנים האָבן זיי געזאָגט
װײַניג לאַ ראַו, מ'האָב מיר נישט "געזען".

איבערדעם רעכנט ער אויס כי בַּחֹר ה' לְשָׁרְתוֹ, [וממילא] איז דאָך אויף אים
מוטל [להשיג על כל העם]^{לז}. [והיוצא מהקדמה זו, כי על הרועים ומנהיגים, מוטל האחריות להשיג
ולשמור על כל העם, שילכו בדרך התורה].

^{לז} וז"ל רבינו ב"ס "אמור תשכ"ז: דער אמת איז אַזוי, די כהנים זענען די מורי דרך, אַז ס'געשעט נעבעך אַזאָן
עָוֹן צווישן אידן, דער אמת איינס ברענגט דאָך דאָס אַנדערע, אפילו אַז מ'האָט נישט קיין שום חלק [נדערין
בפועל, אַבער] חלילה אַז מ'לאָזט נאָך, איז כך דרכו של יצר הרע היום אומר לו עשה כך ומחר אומר לו עשה כך
עד שיאמר לו לך עבור עבודה זרה והולך ועובד (שבת קה:). ביי יעדן [ענין], אַז מ'לאָזט נאָך.

אַז מ'ויל צווישן אידן זאָל זיין די שמירת התורה, ברויך מען זיך אומקוקן, טאַקע דירעקט פון קינדווייז
אויס, ביי קינדער תינוקות של בית רבן, און אויף יעדע הדרכה און אויף יעדער הנהגה. אַז נישט, חלילה פאַלט
מען, מ'ריקט זיך, אַזוי ווי מ'זעט בחוש מ'פאַלט אריין.

אפילו די אַלע, די גרעסטע בעלי עבירות וואָס ביי די איז דאָך גאָרנישט [שיין גדר תוכחה], דערנאָך קען מען
שוין ניטאַמאָל זאָגן, ווייל מ'קען נישט קוקן. אַבער דאָס גאַנצע הייבט זיך אָן אַז מ'האָט זיך מעיקרא אָן [נישט
אומגעקוקט].

דאָס קאָן זיין, די כהנים האָבן מורא געהאַט פאַר עפעס אַנדערש וכו', אונז האָב מיר אַלדינגס געטון [גוט].
נאָר אַז ס'איז אַזוינס געשען צווישן אידן, האָב מיר זיך נישט גענוג אומגעקוקט אויפן דור, וואָרן אַז מ'קוקט זיך
אום אויפן דור, וויאָזוי האָט זיך עס אָנגעהויבן, העט נישט געקענט אַרויספאַלן אַזעלכע ביטערע מכשולות.
דעם האָבן זיי געזאָגט. [והכתוב מתחיל] וַנִּגְשׁוּ הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי "כי בַּחֹר ה' לְשָׁרְתוֹ וְעַל פִּיהֶם יִהְיֶה כָּל
רִיב וְכָל נִגְעָה", זיי דאַרפן זיך אומקוקן אויפן דור, ומהאי טעמא זאָלן זיי מתוך זיין, יָדִינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם
הַזֶּה, מ'האָב מיר טאַקע נישט געטון גאָרנישט, דער פעלער איז אַבער "װײַניג לאַ ראַו", זעט אויס [אַז] מ'האָב
מיר נישט גוט "געקוקט", מ'האָב מיר נישט גוט "געזען" וויאָזוי זאָל זיין די מצות תוכחה, ווי ווייט מ'דאַרף זיך

לח

ישוב הקושיות בהפטרות אמור (יחזקאל מד)

עוד הקדמה לישוב הקושיות

מי שיכול למחות באחרים ואינו מוחה, נקרא עין האחרים על שמו, כאילו הוא עשה זאת בעצמו

[והנה] ס'שטייט אין פסוק [ויעש הרע] (ההמשך באות לט).

[וכן מצינו] די גמרא זאגט^ל, [על דברי המשנה] פֿרְתוּ של רבי אלעזר בן עזריה [היתה] יוצאה בַּרְצוּעָה שְׂבִין קִרְיָה [לרשות הרבים בשבת, שלא ברצון חכמים]. זאָגט די גמרא, ס'איז נישט געווען [של] רבי אלעזר בן עזריה, [אלא לפי] שלא מיחה בה, זאָגט מען אַז ס'איז "זיין" [פרה].

לט

[און ס'שטייט אין פסוק] וַיַּעַשׂ הָרַע (מלכים א' יא, ו), אויף שלמה המלך, זאָגט די גמרא^{לה}, חלילה וחס ער האָט נישט געטון גאָרנישט, נאָר [על] שלא מיחה בַּנְשִׁיו שטייט וַיַּעַשׂ.

ישוב קושיא א, וקושיא ג-ה - בהפטרות אמור

הנביא יחזקאל לא בא להזהיר את הכהנים ומורי דרך, שהם עצמם לא יאכלו נבילות, ושהם עצמם ישמרו השבת. אלא בא להזהיר שעל המורי דרך מוטל האחריות להשגיח על העם שלא תהיו עונות אלו בקרב כל ישראל, ואם לא כן יהא נקרא העין על שם המורי דרך כאילו הם עשו כן בעצמם

דאָס קען זיין איז דער פֿשט אין פסוק [ביחזקאל מ"ד].

דער פסוק זאָגט נישט אַז די "כהנים" זאָלן נישט 'עסן' קיין נבילות וטריפות, און זאָלן 'האַלטן' שבת. [ווייל] וואָס האָב איך צו רעדן מיט די וואָס זיי עסן שוין נבילות וטריפות, מיט די וואָס זענען גאָר מַחֲלֵל שֶׁבֶת, מיט 'דעם' איז נישטאָ וואָס צו רעדן^ל. דער פסוק זאָגט נאָר, דו זאָלסט אָנזאָגן די כהנים, [דהכוונה] די וואָס זענען, זיי שטייען בראש, [אז] זיי זאָלן זיך 'אומקוקן' אַז ס'זאָל נישט קומען צו דעם [מצב] אַזוי אַז ס'זאָל זיין [יחידים] אוכלי נבילות וטריפות, [או מחללי שבת]. ממילא [יהא נקרא על שם הכהנים].

'ער' [הכהן] מעג זיין אָפּגעהיטן פון צ"ט שערי היתר, [אַבער] אַז ער איז אָבער גורם [לאחרים לאכול, דורכדעם וואָס] ער קוקט זיך נישט אום, און מ'עסט נבילות

אומקוקן, אַז נישט העט אַזוינס נישט געקאָנט געשען אין דור וכו'. אין דעם וועג איז דאָרט ליגט אַ כח פון אַ "יודי", זיי האָבן מורא פאַר זיך [שלא ייעשו על זה], זיי האָבן מורא מ'האָב מיר נישט גוט געקוקט, מ'האָב מיר זיך נישט גענוג אומגעקוקט, דאָס איז דאָרט דער פֿשט.

^{לה} במשנה שבת (נד:): אין חמור יוצא במרדעת וכו', ולא ברצועה שבין קריה. פרתו של רבי אלעזר בן עזריה היתה יוצאה ברצועה שבין קריה, שלא ברצון חכמים. - ובגמרא שם: "פֿרְתוּ" של רבי אלעזר בן עזריה. וחדא פֿרְה הוּא ליה, והא אמר רב ואמרי לה אמר רב יהודה אמר רב, תריסר אלפי עגלי הוה מַעְשֵׁר רבי אלעזר בן עזריה מַעְדִּיָה כל שְׁתָּא וְשְׁתָּא. תנא, לא שְׁלוּ היתה אלא של שכינתו היתה, ומתוך שלא מיחה בה נקראת על שמו. רב ורבי חנינא ורבי יוחנן ורב חביבא וכו', כל מי שאפשר למחות לאנשי ביתו ולא מיחה, נתפס על אנשי ביתו. באנשי עירו, נתפס על אנשי עירו. בכל העולם כולו, נתפס על כל העולם כולו. אמר רב פפא, והני דבי ריש גלותא נתפסו על כולי עלמא, כי הא דאמר רבי חנינא, מאי דכתיב (ישע' ג, יד) ה' בְּמִשְׁפָּט יָבוֹא עִם זִקְנֵי עַמּוֹ וְשִׁירָיו, אִם שִׁירֵי חֲטָאוּ וְזִקְנֵי מַה חֲטָאוּ, אלא אימא על זקנים שלא מיחו בְּשִׁירָיו.

^{לה} בגמרא שבת (נו:): כל האומר שלמה חָטָא אינו אלא טועה וכו'. והכתיב (מלכים א' יא, ו) וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה הָרַע בְּעֵינֵי ה', אלא מפני שהיה לו למחות בְּנִשְׁיו, ולא מיחה, מעלה עליו הכתוב כאילו חָטָא.

^{לו} וז"ל רבינו בס"ג אמור תשכ"ז: די וואָס עסן נבילות וטריפות מיט די האָט מען נישט וואָס צו רעדן, דעם שטייט [דאך שוין] אין די תורה, און דערנאָך די זענען דאָך שוין מומרים, פאַר די איז ער נישט געגאָנגען זאָגן קיין מוסר.

וטריפות, ווערט דאך עס אָנגערופן אזוי אז "ער" עסט, דער פסוק זאָגט דאך וַיַּעַשׂ [שְׁלמה, על שלא מיחה].

מא

דעס איז דאָ דער פֿשט: נְבִלָה וּטְרִפָּה מִן הָעוֹף לֹא יֵאָכְלוּ "הַכֹּהֲנִים". די וואָס זיי שטייען, די וואָס זיי זענען בראַש, און זיי קוקן זיך אום על ישראל, זאָלן נישט אַרײַן .. אפילו [באחרים], זיי זאָלן פירן 'אַזאַ ווערטשאַפֿט' אַז אפילו די אוכלי נבילות וטריפות וועט אויך אָנגערופן ווערן אויף "זיי". דאָס איז דער פֿשט לֹא יֵאָכְלוּ [הַכֹּהֲנִים. וכן באומרו וְאֵת שְׁבֹתוֹתֵי יִקְדְּשׁוּ]־לֵי.

מב

ישוב קושיא ב - בהפטרות אמור

והו שאמר ר' יוחנן פרשה זו אליהו עתיד להינבוע ואת מיד הרועים, אם לא קיימו כן. וכעין לשון הכתוב ביחזקאל ל"ד שהקב"ה "ידרוש" צאנו מידם. אלא שאלהו יקדים לבוא עוד קודם הגאולה, ועל כן הוא יקדים גם הדרשה מידם

[והנה] דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט [באפיטל ל"ד], איך וועל עס "אַדְרוֹשׁ" מִיָּדָם.

[און] געוויינטליך [כשהגאולה "בעתה"] וואָס דער בורא כל עולמים זאָגט [על עת הגאולה, הרי] אליהו וועט דאך קומען 'פריער', [וממילא] אליהו וועט דאך דאָס 'פריער' דורש זיין, איידער ס'וועט קומען [יעוד הפסוק וַיִּרְשָׁתִי צֹאנִי מִיָּמָה וְאֶהְיֶה לָהֶם לְרֹעֶה].

איז אויף 'דעם' זאָגט רבי יוחנן, פרשה זו אליהו עתיד "לדורשה", ער וועט דאָס "פאָדערן", ער וועט "פאָדערן" די פרשה, די פרשה וואָס ס'שטייט לֹא יֵאָכְלוּ הַכֹּהֲנִים, [והקושיא הוא וכי] כהנים הוא דלא אכלי הא ישראל אכלי, אלא מאי איז דאך דער פֿשט אז זיי ברויכן "אומקוקן" אויף די זאך [על כל ישראל, כדי שלא יהא נקרא על שמם], איבערדעם זאָגט ער עתיד "לדורשה"־לֵי.

מג

[עד כאן] דאָס האָב איך געזאָגט דעמאָלטס (בס"ג אמור). איך האָב ביי שלש סעודות געזאָגט מער באריכות, ס'איז נישט קיין נפקא מינה [כל האריכות] צו דאָ.

י"ו ו"ל רבינו בס"ג אמור תשכ"ז: איבערדעם זאָגט ער לא יאכלו "הכהנים", וואָרן ער זאָגט נישט אויף די וואָס זענען אוכלי נבילות וטריפות, ער מיינט נאָר צו זאָגן אז די וואָס קוקן זיך נישט אום, וַיַּעֲיִנּוּ לֹא רָאוּ, דורכדעם איז נקרא על שמו, ס'הייסט אז "ער" האָט געזעסן. [און] דאָס קאָן מען נאָר זאָגן פאר די "כהנים", ווייל זיי זענען די מורי דרך, איז דאָס גרעסטע אחריות פאר די מורי דרך וכו', זיי זאָלן נישט זיין אין דעם כלל פון די אלע עבירות וואָס דאָס פאָלק טוט, וואָרן דעמאָלטס איז מען דאך נאָך געווען בכח געוועזן [לכוף את העם], איבערדעם האָט מען דאָס אויסגערעכנט וכו'. מ'זאָל נישט אזוי "פירן" [את העם] אַז ס'זאָל נקרא ווערן על שמו אַז ער עסט נבילות וטריפות. וכו'. ממילא אַז ס'איז נאָר אויף דעם אופן, איז שוין נישט קיין קשיא וואָס ער זאָגט ביי די "כהנים", נישט ביי "ישראל", ממילא איז דאָס גאַנצע פאַרענטפערט.

י"ז ו"ל רבינו בס"ג אמור תשכ"ז: איבערדעם זאָגט די גמרא פרשה זו אליהו עתיד "לדורשה", אליהו וועט דאָס "פאָדערן" וכו', ער מיינט נישט אַז אליהו וועט פאַרענטפערן די קשיא, [דא"כ] זאָל ער זאָגן תיקו וכו'. ער זאָגט נאָר [דעם תירוצ דערויף] פארוואָס נאָר כהנים, וכי ישראל מצי אכלו, אלא מאי מיינט מען דאך נאָר דאָס [שקאי על המנהגים שיוכיחו את העם], אַז מ'מיינט נאָר דאָס, זאָגט ער דעם וועט אליהו 'פאָדערן', עתיד "לדורשה", ער וויל נישט פאַרענטפערן קיין קשיות, נאָר ס'וועט זיין אַ 'שאַרפע דרישה' פון זיי [אויף] וויאזוי מ'האָט זיך אויפגעפירט, דאָס איז דער פֿשט עתיד "לדורשה".

און רבינו זאָגט, ס'איז טאָקע אמת דעם אַז ס'איז עתיד לדורשה, פונדעסטוועגן מוז עס האָבן על פי פשטות אַ פֿשט אויפן אַרט, אַ שטיקל פֿשט האָט עס על פי פשוט אויכעט, מדאשתרי מליקה לגבייהו. דאָס זעלבע איז [כוונת הכתוב בפ' אמור] נְבִלָה וּטְרִפָּה לֹא יֵאָכְל לְטִמְאָהּ בָּהּ, מיינט מען אויך די זעלבע, זאָגט מען אַן [על הכהנים שיוכיחו את העם] על כל ישראל כרבי יוחנן, ובפשטות אחי לדרשא כרבינא. דאָס איז אַלעס אויף דעם קוטב, אויף דעם מכון ווי מ'האָב מיר פריער געשמועסט, ווייל די כהנים זענען די מורי דרך.

מד

היוצא מזה לענינינו:

בענין החוקת "התאחדות הרבנים"

דער תמצית איז דאָס.

בעוונינו הרבים, איך דאַרף דאָך נישט דערציילן היינט [המצב של] פירצות הדור, וויאָזוי ס'זעט אויס. [און] מ'האַט נישט דעם כח [בית דין כראוי], מ'ווערט בטל ומבוטל [במיעוט, לפני אנשי העולם, און] ס'איז אַלעס נסים ונפלאות וויאָזוי מ'האַלט זיך אויף. [והנה] ס'איז דאָ פאַרשידענע "אַרגאָנעזאַציעס" [בעולם] וואָס זיי שטייען בראש, צו פירן אידן. אָבער מ'דאַרף נישט זאָגן, מ'דאַרף נישט אויסרעכענען, ס'איז דאָך אַלעס 'געמישט' [עם כוחות זרים].

מה

בתפלת ר' נחוניא בן הקנה: שְׁשִׁמְתָּ חֲלָקִי מִיוֹשְׁבֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ, וְלֹא שְׁמָתָ חֲלָקִי מִיוֹשְׁבֵי קְרִנּוֹת. וקשה למה הוצרך לומר שלא שם חלקינו מיושבי קרנות, והלא כבר הזכיר שחלקינו מיושבי בית המדרש, וא"כ ממילא נשמע שאין אנו מיושבי קרנות איך פלעג צו זאָגן אייביג.

לכאורה, איך האָב נישט געוואוסט קיין פֿשֿט, [וואָס] מ'זאָגט [בתפלה שלאחר הלימוד]^ט מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ שְׁשִׁמְתָּ חֲלָקִי מִיוֹשְׁבֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ, וְלֹא שְׁמָתָ חֲלָקִי מִיוֹשְׁבֵי קְרִנּוֹת. נו [לכאורה] אַז מ'איז פון די יוֹשְׁבֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ איז מען דאָך [שוין ממילא] נישט פון די יוֹשְׁבֵי קְרִנּוֹת, [שהרי] דאָס איז דאָך תִּרְתִּי דִּסְתֵּרִי, [ואם כן] אַז מ'זאָגט שְׁשִׁמְתָּ חֲלָקִי מִיוֹשְׁבֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ, נו איז מען דאָך נישט פון די יוֹשְׁבֵי קְרִנּוֹת. דו קענסט [דען זיין שניהם ביחד], איז דען יוֹשְׁבֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ זענען דען יוֹשְׁבֵי קְרִנּוֹת? ס'איז דאָך נישט [בסוג אחד], איך דאַרף נישט זאָגן עקסטער [ולא שְׁמָתָ חֲלָקִי מִיוֹשְׁבֵי קְרִנּוֹת].

מו

אולם מצינו שיש אנשים כאלה שהם מתמזגים ומדברים הן עם יושבי בית המדרש והן עם יושבי קרנות, דכשבא לביהמ"ד יודע איך לדבר שם, וגם הולך לקרנות ומתחבר עם היושבי קרנות. ולזה אנו נותנים הוראה על אשר שם חלקינו "מיושבי בית המדרש" כאלו שאין ביניהם גם "מיושבי קרנות"

פלעג איך זאָגן פֿשֿט^ב, ס'איז פאַרהאַנדן אַזעלעכער וואָס ער 'ענטשפרעכט' מאַ איבעראַל, ווען ער קומט אין בית המדרש איז ער אַ "שיינער איד", און [ווען ער קומט] דאָרטן [אצל הקרנות] 'ענטשפרעכט' ער אויכעט. דאָרט רעדט ער אַזוי ווי מ'ברויך [רעדן] פאַר "זיי", און דאָ רעדט ער 'אזוי'.

^ט כמבואר במשנה ברכות (כח:): רבי נחוניא בן הקנה היה מתפלל בכניסתו לבית המדרש, וביציאתו, תפלה קצרה. אמרו לו מה מקום לתפלה זו, אמר להם בכניסתי אני מתפלל שלא יארע דבר תקלה על ידי, וביציאתי אני נותן הודאה על חלקי. ובגמרא שם: תנו רבנן, בכניסתו מהו אומר, יהי רצון מלפניך ה' אלקי שלא יארע דבר תקלה על ידי ... ביציאתו מהו אומר, מודה אני לפניך ה' אלקי ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקי מיושבי קרנות, שאני משכים והם משכימים, אני משכים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים, אני עמל והם עמלים, אני עמל ומקבל שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר, אני רץ והם רצים, אני רץ לחיי העולם הבא והם רצים לבאר שחת.

^ב עוד בשנים שלפני המלחמה, ומהם בלימוד פרקי אבות (וכנפס בחידושי תורה ודרישות מא"י עמוד רפג ועמוד שכו, ובחידושי"ת למסכת פרשת חקת). וכן בשנים שאחר שאחר זה הזכיר רבינו זאת בכמה מקומות, ומהם בס"ג ראה תשי"ב (בעיר לאנדאן, נדפס שם עמוד רטז, ובדברי יואל תניא עמוד שס), ובכינוס הכללי נשא תשכ"א (ובדברי יואל נשא עמוד קכג-קכד), ובמסיבה א' וישלח תשכ"ג, א' לך תשכ"ח. ועיין גם בדברי יואל ויצא (עמוד סד) וישלח (עמוד קצג), ולשמות תורה (עמוד תשח).

^{מא} פירוש: ער האָט א געמיינזאַמע שפראך.

[ולזה אנו נותנים הודאה על שאין אנו בכלל זה, ולזה אומרים] ששִׁמְתָּ חֲלָקִי "מְיוֹשְׁבֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ", אָבֵּעַר וְלֹא שִׁמְתָּ חֲלָקִי "מְיוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת". טַאקַע "נֶאֱרָ" יוֹשְׁבֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ.

מז

ועל דרך זה מצינו כהיום בכמה חבורות של רבנים בדורינו, דאף שיש ביניהם תלמידי חכמים יושבי בית המדרש, אבל מ"מ מעורב ביניהם גם אנשים כאלו שהם יושבי קרנות. ועלינו להתחבר רק לחבורה כזה שהיא "רק" מיושבי בית המדרש. וכזה מובן השבח והנחיצות של חבורת "התאחדות הרבנים".

נֶאֱרָ דָא זַעַט מַעַן [שִׁיש בַּעֲלֹם] פֶּאָרְשִׁידַעֲנַע "אָרְגָּאנֶזְאָצִיעַס", אִיךְ דָּאָרְף נִישַׁט רַעַכְעֶנַען דִּי וואָס זַעַנַען אִינְגָּאנְצֶן אַרוֹיס [מִדְרָךְ הִישֶׁר], נֶאֱרָ [אֶפִּילוֹ] דִּי חֲשׁוּב'ע, אִיז דָּא דַּעֲרִינַען 'אִידֶן תִּלְמִידֵי חֲכָמִים' אִין דַּעַר "אָרְגָּאנֶזְאָצִיעַס", אִין דִּי רַבִּנִּי'שֶׁע אָרְגָּאנֶזְאָצִיעַס, ס'אִיז אָבֵּעַר דָּא אַסָּאךְ "יוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת" אוֹיכַעַט דַּעֲרִינַען, דָּאָס קָאָן קִינַעַר מִכְּחִיש זִיין.

[ס'אִיז דָּא] פֶּאָרְשִׁידַעֲנַע פֶּאָרְטִיעֶען [גַּעֲמִישַׁט] מִיט צִיּוֹנִים, און מְזָרְחִים, און מ'דָּאָרְף נִישַׁט אוֹיסֶרַעַכְעֶנַען 'אַנְדַּעֲרַע' נֶאֱךְ, פֶּאָרְשִׁידַעֲנַע דִּי וואָס זִי זַעַנַען. נו קוקט מַעַן אָן, ס'אִיז דָּאָרְטֶן דָּא "יוֹשְׁבֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ", נו פֶּאָרוואָס זָאָל מַעַן נִישַׁט נַעֲמַעַן טִיִּיל דָּאָרְטֶן? דו נַעֲמַסַּט דָּאךְ אָבֵּעַר טִיִּיל אִין דִּי "יוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת" אוֹיךְ! "דִּי" זַעַנַען דָּאךְ 'חֲבָרִים' [דָּאָרְט].

מח

איבערדעם [אומרים] ששִׁמְתָּ חֲלָקִי מְיוֹשְׁבֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ, אָבֵּעַר וְלֹא שִׁמְתָּ חֲלָקִי "מְיוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת". מ'זָאָל זוכֶן צווישן אַזַּעֲלַעַכַּע "יוֹשְׁבֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ" וואָס ס'אִיז נִישַׁטָא [דָּאָרְט] קִיין "יוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת".

מט

[ולעניינו]: מ'הָאָב מִיר דִּי אִינְצִיגַע, דָּאָס אִיז דִּי אִינְצִיגַע אָרְגָּאנֶזְאָצִיעַ, הַתַּאחְדוֹת הַרַבָּנִים, וואָס טַאקַע דִּי "רִיכְטִיגַע יוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת" דִּי ווִילֶן נִיטאַמָאָל קִיין טִיִּיל נַעֲמַעַן אִין דַּעַם. אִיךְ הָאָב נִישַׁט וואָס מורא צו הָאָב. אויסער, אָודאי דָּאָס דור אִיז נִישַׁט בַּשְׁלִימוֹת, ס'אִיז דָּא פֶּאָרְשִׁידַעֲנַס [מִה שִׁכּוּלִין לַתֶּקֶן יוֹתֵר], ס'אִיז דָּא בַּעֲסַעֲרַס און שוואַכַּעֲרַס. אָבֵּעַר דָּאךְ, דִּי פֶּאָרְטִיעֶען, דִּי - רַחֲמָנָא לִיצְלַךְ - וואָס זַעַנַען דִּי מְבַלִּי עוֹלָם²⁰, [זֶה לֹא נִמָּצָא אַצַּל הַתַּאחְדוֹת הַרַבָּנִים].

נ

הִינַט זַעַנַען דָּאךְ דִּי "אָרְגָּאנֶזְאָצִיעַס", דִּי "פֶּאָרְטִיעֶען", זַעַנַען דָּאךְ דִּי מְבַלִּי עוֹלָם. ס'אִיז נִישַׁטָא וואָס צו רַעַדֶן. דַּעַס צִיּוֹנִיזַם, מִיט דִּי 'דָּאָס', אִיז רַחֲמָנָא לִיצְלַךְ [עוֹשִׁים שְׁמוֹת בֶּאֱרִין].

על כל פנים דִּי "אָרְגָּאנִיזִירַטַע" פֶּאָרְטִיעֶען²¹ דִּי קַעַנַען נִישַׁט [לַעֲרוֹךְ מַלְחָמָה נִגְדָם].

²⁰ מלשון המשנה וגמרא בסוטה (כ. וכו').

²¹ וז"ל רבינו בדרשא א' פִּינַחַס תַּשִּׁי"ט (בירושלים עה"ק): ס'שִׁטִּיט בִּי דִּי בְנוֹת צִלְפַּחַד (כו, א), וְהוּא לֹא הָיָה [בַּתּוֹךְ הַעֲדָה הַנוֹצְרִים עַל ה'] בַּעֲדַת קֶרַח, כִּי בְּחֶטְאָו מָת. [ולכאורה] וואָס אִיז אַזַּא גְרוֹיסַעַר יַחוּס כִּי בְּחֶטְאָו מָת, זָאָגַט רַשִׁי"י גו', וְלֹא הִקְטִיט אַחֲרֵים עִמּוֹ, אַז עַר הָאָט נִישַׁט גַּעֲהָאָט קִיין חֶלֶק אִין מַחֲסִיאִים אַת הַרְבִּים. [וביאור הענין, כִּי] ס'אִיז גַּעוּוֹעַן "אָרְגָּאנִיזִירַטַע פֶּאָרְטִיעֶען", [כִּמּוֹן עַדַת קֶרַח, אוֹיף לַחֲסִיטָא אַת יִשְׂרָאֵל. [און] דָּאָס אִיז דָּאָס אָרְגַּסְטַע, מַעַן זִיין עַר הָאָט גַּעֲהָאָט אַסָּאךְ צִדִּיקִים דַּעֲרִינַען, מ'אִיז אָבֵּעַר אַרִינְגַּעֲפֶאָלן אִין א' "פֶּאָרְטִיעֶען" לַהֲחִיטָא. [אבל צִלְפַּחַד] עַר אִיז 'נֶאֱרָ' גַּעוּוֹעַן כִּי "בְּחֶטְאָו" מָת, עַר אִיז פֶּאָר 'זִיךְ' גַּעוּוֹעַן א' בַּעַל עֲבִירָה,

נא

יהיה איך שיהיה, איז דאָס אַ הכרחיות, [חבורת התאחדות הרבנים]. דאָס מוז זיין, אַז נישט פאַלט מען אַריין.

[און] איך דאַרף נישט צו זאָגן, דאָס איז בבירור גמור, מ'העט געקאָנט אויפטון גדולות ונצורות, ס'איז דאָ ענינים [וואָס מ'העט געקענט אויפטון, אין] אַסאך 'געביטן', אין פֿשרות איבערהויפט איז דאָ אַן אַ שיעור זאכן [אויפצוטון], און מ'האָט 'געבינדענע הענט' ווייל ס'איז נישטאָ מיט 'וואָס'.

כ'וועל שמועסן אָפּען געשמועסט, ס'איז נישטאָ מיט וואָס.

[וממילא] איז עס אַ גרויסע התחייבות, אַ גרויסער פליכט [אַז] מ'זאָל דאָס אויפהאַלטן, ס'זאָל האָבן אַ יסוד, [כדי] מ'זאָל זיך קענען 'רירן'.

דאָס איז איינס פון די זאכן וואָס מ'איז מחוייב צו טון [להעמיד ולהחזיק בזה] [כדלהלן

באות נד].

נב

הפעולות שהרבנים עושים בחבורה זו "בפנים", יש לזה השפעה לטובה גם על חבורות אחרות של רבנים בחוץ, בבחינת תורתו מכרות עליו "מבחוץ"

בעוונתו הרבים - כ'וועל צוריקקומען צו דעם [לישוב המדרשים בפרשת בחקותי], - "אינדרויסן" וואָס קאָן מען היינט טון.

נאָר וואָס דען, דעס סמיכות [הדעת, אַז] תורתו מכרות עליו מבחוץ. "אינעווייניג" [בקרב מחנה היראים] אַז מ'קוקט זיך אום, מ'פירט גוט, דאָס האָט השפעה [אויך] "אינדרויסן", [על חוגים הרחוקים].

(ההמשך בזה באות ?)

נג

דאָס זעה איך הערשט ביי יעדן פרט.

איך מיינ, דעס וואָס אונז זעמיר זיך דאָ צוזאַמגעקומען [במדינה זו לאחר המלחמה], דעס ביסל אידן, [אפילו] וויאזוי ס'איז, אונז זעמיר איינפאַך [בבחינת] גֵּרִים וְתוֹשָׁבִים אין דער פרעמד, [און] בשפלות.

איז דעס עפעס אַ עקסטערע [סייעתא דשמיא], מ'קאָן זיך נישט אויסמאָלן דעם סייעתא דשמיא, עקסטער אַז מ'איז זיך [בכלל] צוזאַמגעקומען [יחד וליידי קהילה] של יראים, מלבד זה [איך דאַרף נישט אויסרעכענען] [הסייעתא דשמיא בהקמת] "בתי חינוך", מיט "יישיבות".

[זע איך דאָס ביי יעדן בפרט, ווי ווייט] דאָס האָט אַ כח. איך בין 'איבערצייגט' [אַז] דאָס האָט אַ השפעה "אינדרויסן".

נד

און איינס פון די מוסדות וואָס ס'פעלט אויס [לקיים ולהחזיק בהם], איז די התאחדות הרבנים. דאָס איז אַ הכרח.

[הגם דעס אליין איז אויך] השם ישמרנו זייער נישט גוט, [אַבער] אַלץ 'דער' האָט אַ תיקון, ער איז נאָר פאַר 'זיך', דורך די כוחות היצר, ער איז אַ בעל עבירה, 'נאָר' בְּחֶטְאוֹ מֵת. [וזהו שאמרו והוא לא הָיָה בְּתוֹךְ הַעֲדָה], ער איז נישט געווען אין די 'אַרגאָניזירטע' פאַרטייען, 'הנוֹעֲדִים' עַל ה', דאָרט האָט ער נישט קיין נגיעה געהאַט, ער איז נישט געווען באַטייליגט אין די וואָס זענען געווען 'נוֹעֲדִים' עַל ה', וואָס זענען נוֹעֲדִים אויף השם יתברך און אויף תורתו הקדושה, קעגן תורת משה רבינו.

ס'מוז זיין א יסוד, א שטיקל רַבְנִי'שער יסוד אַקעגן דעם [זרם העולם 'בחוץ']. דאָס איז אַ זאַך וואָס איז אַ הכרח, און דאָס מוז זיין.

נה

די וואָס זיי זאָגן "אינדרויסן" [להלשין על זה], די ווייסן נישט וואָס זיי זאָגן, [די וואָס] מ'רעדט.

איך קאָן זאָגן, דער פֿשט קען זיין [באומרם] תורתו מכרזת עליו "מבחוץ", ווייל ס'איז דאָ אַסאך לשון הרע'ס "אינדרויסן", [און] פון דעם וואָס מ'רעדט "אינדרויסן" ווייסט מען אַז ס'איז עפעס גוט "בפנים", דעס אַליין איז שוין תורתו מכרזת "מבחוץ". די בעלי לשון הרע די זאָגן שוין נכי הבעלי לשון הרע מבחוץ המה המכריזים עליה, להביא ראיה שהוא דבר טוב.

נו

אַבער דאָס איז דער אמת. דאָס איז אַ הכרח גדול, דאָס ברויך מען האָבן, דאָס מוז מען אויפהאַלטן.

און מ'העט געקאָנט אויפטון אָן אַ שיעור [אלמלי היה יותר הכנסה של כסף], מ'קאָן נישט צופיל אויסרעכענען בפרהסיא, דברים פרטיים, אָן אַ שיעור זאָכן [וואָס מ'העט געקענט מער אויפטון]. מ'איז געבינדן [די הענט, באין יכולת לסדר הכל, ווייל] מ'האָט נישט מיט 'וואָס'. ס'איז נישטאָ [קיין געלט], ס'האָט נישט קיין שום יסוד, און ס'האָט נישט קיין 'דאָס' [שום הכנסה].

מ'ברויך עקסטער [=אויסער] 'דעם אַפיעל', מ'דאַרף זיך אָנרופן ווי ס'קער צו זיין [בנדבות הגונות], ברויך מען עפעס טראַכטן [איך ליסד] עפעס אַ יסוד תְּמִידִי, מ'זאָל מיר עפעס מאַכן [איזה הכנסה] דערויף. דאָס איז אָן עקסטערע זאָך^מ.

^מ ואח"כ במשך השנים נתקן "בית דין מיוחד לעניני כשרות" בתוך התאחדות הרבנים, להרחיב גבול החבורה בעניני נתינת הכשרים על כשרות המאכלים, אשר מלבד התיקון וההשגחה בעניני המאכלים יש בזה גם הכנסה להתאחדות הרבנים. ובשנת תשל"י ביום ג' משפטים ערך רבינו מכתב בענין זה, ונדפס אח"כ בדברי יואל מכתבים (ח"ב, מכתב כו) וז"ל:

ב"ה. היות שאחרי 'הרפתקאות רבות ויגיעות עצומות' עלתה בידי התאחדות הרבנים לייסד "בית דין מיוחד לעניני כשרות", משלשה הרבנים הגאונים המפורסמים, מוה"ר ישכר בער הלוי ראטענבערג שליט"א אב"ד וואידיסלוב, מוה"ר אלכסנדר אשר באב"ד שליט"א אב"ד טארטיקוב, ומוה"ר יחזקאל ראטה שליט"א דומ"ץ דקהלתנו בבארא פארק, שנטלו על שכמם לעסוק בעניני הכשרות, שבעוונתו הרבים בימים האחרונים כל הרוצה ליטול חלק בענינים אלו העומדים ברומו של עולם בא ונוטל. והנה הרבנים הגאונים הנ"ל טרחו הרבה עד שעבודתם הקדושה הצליחה וגם עשתה פרי, שסידרו השגחה מעולה בבתי האופים ואצל הקעטערער'ס, ועוד ידם נטויה לפעול בעזהשי"ת בשאר עניני הכשרות. על כן נפשי בשאלתי לכל אנשי שלומינו שיחיו, ולכל הסרים למשמעתינו, שבאותן הדברים הנעשים בהשגחת "בית דין המיוחד לעניני כשרות", ישתמשו אך ורק בהם, ולהיות להם לאחיעזר ואחיסמך בעבודתם הקדושה, הכרוכה בהוצאות ויגיעות עצומות. ויהי רצון שיתקדש שם שמים על ידינו, ובזכות זה נזכה לראות בישועתן ושמחתן של כלל ישראל, בהתגלות כבוד שמים עלינו במהרה בימינו אכ"י. ועל זה באתי על החתום יום ג' לסדר ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו שנת תשל"ו לפ"ק. (חתימת יד קדשו).

[גם בשנים הקודמים תיקן רבינו שיהיה איזה יסוד הכנסה להתאחדות הרבנים, ע"י שישתמשו בחג הפסח רק בצוקער שנעשה והושגח על ידם. וכבר בשנת תשי"ז יצא הוראתם של הרבנים חברי 'התאחדות הרבנים' ורבינו בראשם, בקול קורא להשתמש בפסח אך ורק בצוקער ומלח שעומדים תחת השגחתם, ונדפס לאחרונה באגרות מהרי"ט (ח"א מכתב רצד, וח"ב מכתב חטט). ובשנת תשכ"ד כתב רבינו מכתב לחזק ההוראה הזאת, ולהזהיר את כל אנשי ש"ע על זה, ונדפס בדברי יואל מכתבים (ח"א, מכתב טו). וכן חזר רבינו והזהיר על זה במכתב בשנת תשל"ג, ונדפס באגרות מהרי"ט (ח"א, מכתב כו)].

נז

עקסטערדעם וואָס איך זאָג דאָס טאַקע, ביי דער מלחמה [נגד הציונים]^{מה} וואָס ס'מוז אָנגיין, מוז מען אויך עפעס טראַכטן, עפעס שטעלן אַ שטיקל יסוד, אַ שטיקל "אַרגאַנעזאַציע". דער אייברשטער זאָל העלפֿן.

אַזוי ווי מ'פֿירט דורך פֿאַרשידענע זאַכן, מוז מען אויף דעם אויכעט האָבן אַ שטיקל בָּסִיס, מ'זאָל זיך קאַנען צוזאַמעהאַלטן [בהמלחמה נגד גזירות הדת].

נח

בעוונינו הרבים, דער עולם [עסוקים עתה בהמלחמה] מיט דעם [גזירת] "ניתוחי מתים". אָבער מ'האָט פֿאַרגעסן אַז "ניתוחי חיים" מאַכן זיי שוין לאַנג!

בעוונינו הרבים, אין די הונדערטער טויזנטער 'לעבעדיגע' נַשְׁמוֹת, לאַ עלינו, האָבן זיי מיט דער 'געוואָלד' אַראָפּגעפֿירט פֿון דער אמונה!
דאָס איז לעולם נאָך אַרגער!

נט

נאָר וואָס'זשע דען, אָבער "דאָס" [הניתוחי מתים] איז שוין נעבעך דאָס 'לעצטע' [גזירה על האדם], דאָרט כאַפּט מען אַריין [אפילו] דעם "ערליכן איד", דעם וואָס זיי האָבן נישט קיין שום 'צוטריט' צו'ן אים "בחיים", דער וואָס ער איז ביי זיך אין שטוב, אָבער ווען ס'קומט נעבעך די צייט, און דעמאָלטס נעמען זיי זיך אויף אים, זענען זיך אויף אים נוקם, און זענען [רוצים לעשות ניתוחים ח"ו]. און מ'טוט אויסוואַרצלן די "אמונה פֿון הַשָּׂאֲרָה הַנֶּפֶשׁ"^{מי}. דאָס איז דאָס 'לעצטע'.

ס

על כל פנים [אויף] די אַלע זאַכן מוז מען האָבן יסודות, אויף דעם און אויף דעם. מ'מוז עפעס טראַכטן אַ 'מיטל' [איך להחזיק כסף מוצא בהחזקת חבורת התאחדות הרבנים שעומדים בראש מערכות ישראל].

דאָס איז דער אמת. מ'איז מחוייב צו טון יעדערער [דערין], ס'איז נישטאָ אויף דעם קיין שום תירוץ [להשתמט מזה]. אַזוי ווי מ'איז מחוייב 'אַלעס' אויפצוהאַלטן, איז מען דעם אויכעט מחוייב אויפצוהאַלטן.

^{מה} ובפרט בענין גזירת ניתוחי המתים בארץ ישראל שעמד על הפרק אז בשנת תשכ"ז וסבלו אז בענין זה הרבה מהרשעים הציונים. ורבינו באותה תקופה הרעיש הרבה בענין זה, ועשה אסיפות וכמה תחבולות ללחום נגד גזירה זו. ובעשרת ימי תשובה תשכ"ז התקיימה מחאה אדירה בחוצות וברחובות על פי פקודת רבינו, אודות זה. וכן במסיבה א' תולדות תשכ"ז (עיי"ש לשון קדשו, הערה לט) מזכיר רבינו אודות זה, וכן בס"ג נשא, בהעלותך, שלח, בלק תשכ"ז, ובס"ג כי תצא תשכ"ז. ובס"ג ויחי תשכ"ח. ועיין עוד מה שכתב רבינו בענין זה בשו"ת דברי יואל סימן קו, וקצתו הועתק להלן.

^{מי} וז"ל רבינו בשו"ת דברי יואל (סימן קו) בתוך הדברים: מי שהוא מאמין בהשאת הנפש יודע שנפשות הוא חובל בזה, ומי לא יירא לנפשו לנגוע בנפשות מתי ישראל. והרא"ה ז"ל בספר החינוך (מצוה רסד) כתב בטעם האבילות שחייבו חז"ל, כדי להשריש האמונה בלב, כי הבלתי מאמינים סוברים שכמיתת הבהמה מיתת האדם, ועל כן כדי להוציא דעה הנרה הזו של האפיקורסים מן הלב, חייבו חכמים אבילות, שידעו שאין מיתת האדם כבהמה.

וככה הוא גם בזה, שהכופרים שאין מאמינים בהשאת הנפש, ובדין שמים שלאחר מיתה, סוברים שהופקר לעשות עם מתי האדם כמו עם מתי הבהמה, ועל כן כדי להשריש המינוח והכפירה ח"ו בלבבות בני ישראל עושים האפיקורסים חוקים כאלה לעשות עם המתים כרצונם שנה תמימה, שיהיה מושכח מן הלב ענין השאת הנפש ודין שמים, כאשר זה דרכם בכל חוקותיהם שהמה נגד עיקרי האמונה ויסודי דת תורתנו הקדושה. השי"ת ירחם ויצילנו חיש מהר מגלות המר והנמחר, וישלח לנו משיח צדקינו בב"א.

סא

ישוב הקושיות בפרשת בחקותי

ישוב קושיא א-ג

דאָס קען זיין איז דאָ דער פֿשט. ער [רבי חייא] האָט געפרעגט אַ קשיא, ס'שטייט בְּרַחֲבוֹת תִּתֵּן קוֹלָהּ. און רבי האָט געזאָגט ניין, מ'זאָל אַכטונג געבן [ללמוד רק] "בפנים", [ועי"ז תהיה תורתו] מכרות עליו "מבחוץ", דאָס גייט שוין [ממילא] אַרויס "אינדרויסן".

סב

[ולעניינו]: ביי'ן אַלדינגס 'אונזערע זאכן', וויפיל מ'האָט געטון "אינדרויסן", קאָן מען נישט [מצליח זיין], "אינדרויסן" האָט מען נישט געקענט אויפטרעטן. נאָר וואָס דען, מ'ארבעט דאָך "אינעווייניג", [און] אין 'שפיץ' [=בסופו של דבר] האָט עס אַ השפעה "מבחוץ".

על כל פנים די התאחדות הרבנים, דאָס איז אַן ענין, דאָס איז אַ זאך וואָס ס'ברויך צו זיין.

סג

שתי המדרשים [בקושיא ב-ג] באו לייב הלשון "תלכו" (קושיא א), כי הכוונה כסברת רבי, שיהיו עמלים בתורה "בפנים", באופן כזה "שתלך" השפעת תורתם להכריז עליו "בחוץ". אבל לא שילמדו "בחוצות" ורחובות כסברת רבי חייא דאָס איז דער פֿשט קען זיין [אין] די צוויי מדרשים [ברבה ותנחומא] (קושיא ב-ג). אין פסוק שטייט אַם בְּחַקְתִּי תִלְכוּ, [וקשה] וואָס זאָגט ער עפעס "תלכו" (קושיא א), [ולזה מביא התנחומא את הפסוק חֻקְמוֹת 'בְּחוּץ' תִּרְוְנָה], מ'מוז אַרויסגיין "אינדרויסן", [והיינן] מ'זאָל זען וואָס טוט זיך "אינדרויסן". אַז מ'וויל אויפטון, איז נישט גענוג [שיודעים רק] מה שבפנים].

סד

ולזה מביא המדרש רבה ענין דוד המלך, דביאורו כי דוד חשב מתחילה לעשות כסברת ר' חייא, לילך למקום פלוני ולבית פלוני ללמד שם תורה בחוץ, אבל לבסוף גרלו מוליכות אותו רק לבית המדרש, ללמוד תורה רק בפנים וכסברת רבי נון וועט מען דאָך טאָקע מיינען אַז מ'דאַרף 'אַרום גיין' [בפועל] "אינדרויסן", [וזהו] שאמרו במדרש רבה כי דוד האָט געזאָגט בכל יום אני מחשב לבית פלוני [אני הולך, כי היה] חושב תחילה כסברת רבי חייא [אין] ברויך עפעס טון "אינדרויסן", איך מוז גיין 'אהין', איך מוז מיך אומקוקן, [און] איך מוז גיין 'אהער'. האָב איך מיך באַרעכנט [כסברת רבי, ורגלי מוליכות אותי רק לבית המדרש].

סה

קאָן זיין [לפי זה, כי] דער מדרש [בענין ההוה אמינא והמסקנא של דוד המלך], - דאָס איך האָב שוין אַמאָל געזאָגט לאַנג¹², - דאָס איז די פלוגתא [של רבי ור' חייא]. די הוה אמינא [של דוד המלך] איז געווען דעס וואָס רבי חייא האָט געזאָגט, אַז לבית פלוני ולמקום פלוני [אני הולך], מ'מוז 'גיין' אויף די פלעצער, בְּרַחֲבוֹת. צום סוף האָב איך מיך באַרעכנט ורגלי מוליכות אותי לבית הכנסת ולבית המדרש, [און] די השפעה וועט עס שוין אַליין האָבן "מבחוץ", אַזוי ווי רבי האָט געזאָגט [פֿשט אין] בְּרַחֲבוֹת תִּתֵּן קוֹלָהּ, [במקום שמרחיבין אותה בבית הכנסת ובית המדרש, וחקמות בחוץ תִּרְוְנָה, שתורתו תהא מכרות עליו "מבחוץ"].

¹² בס"ג שבת חול המועד פסח תשכ"ג, ובס"ג בהר בחקותי תשכ"ג, עיין שם באורך.

סו

[ובדברי שני המדרשים] פֶּאֶרְעֻנְטִפֶּעֶרֶט מֵעַן דַּעַם "תִּלְכוּ" (קושיא א), [דהכוונה] דָּאָס וועט גיין. אז עטס וועטס עוסק זיין "בפנים", דָּאָס וועט גיין "אינדרויסן", דָּאָס וועט האָבן אַ השפעה, אז מזאָל עס קאָנען פֿעסט שטעלן.

סז

וכן גם התנחומא מביא לכאן סברת רבי דיש ללמוד תורה רק במקום שמרחיבין אותה, בבתי כנסיות ובתי מדרשות, כדי לבאר בזה כוונת לשון "תלכו" שבפסוק. אבל לא שילכו למקומות אחרים שאין תועלת לדבר עמהם, וגם אסור להוכיחם משום "אל תוכח לץ"

איבערדעם ברענגט ער צו דער מדרש [תנחומא] דעם פסוק חֲכָמוֹת בַּחוּץ תִּרְנָה בְּרַחוֹבוֹת תִּתֵּן קוֹלָהּ, ער פֶּאֶרְעֻנְטִפֶּעֶרֶט דעם "תִּלְכוּ", [דלכאורה] וואָס שטייט "תִּלְכוּ", זאָגט ער, ברענגט ער צו דעם צי [ענין שנחלקו בו רבי ור' חייא], זאָגט ער וואָס מיינסטו טאַקע, מ'דאַרף 'אַרום גיין'? "אַרום גיין" דָּאָס איז נישט מעגליך, מ'קען נישט צוקומען [אהיין]. מ'וועט גיין צו די אוכלי נבילות וטריפות [און] מ'וועט זיי זאָגן "זאָלסט נישט עסן קיין נבילות וטריפות"? ! דָּאָס איז בַּחֲנָם־דיגע רייד.

[און] מ'טאַר גאַרנישט זאָגן [אליהם, וכדכתיב] אַל תּוֹכַח לִץִּיָּמָה, מ'דאַרף אים גאַרנישט זאָגן.

סח

ביאור הפסוק אל תוכח לץ פן ישנאך

לפי פשוטו יש להבין מה שנתן טעם "פן" יִשְׁנָאָךָ, שהוא לשון ספק, והלא זהו 'ורא' שהרשע שונא את הצדיק. גם למה אמר בלשון עתיד "יִשְׁנָאָךָ", והלא כבר שונא אותו גם בעבר

זיי פרעגן די קשיא^{מט} [בהפסוק] אַל תּוֹכַח לִץ (משלי ט, ח), וואָס איז דער "פן" יִשְׁנָאָךָ. בלשון ספק, ס'איז דאָךְ 'זיכער' אַזוי. [וגם למה אמר יִשְׁנָאָךָ בלשון עתיד, והלא] ער האָט דאָךְ דרך 'שוין' פיינט. ווען דו זאָגסט אים נישט [תוכחה], האָט ער דאָךְ דרך אויך פיינט. דָּאָס איז [זיכער], אַ רשע שטייט דאָךְ^י [ער] האָט דאָךְ פיינט אַ צדיק. [וואס כן] וואָס האָסטו מורא [להוכיח], האָסטו מורא ער וועט דרך פיינט האָבן? ער וועט האָבן אַ שנאה, [והלא בלאו הכי כבר הוא שונא אותך].

סט

אמנם נראה הכוונה לומר: אם תתעסק עמו ותדבר אליו, הוא "יכניס שנאה בתוך עצמו" אל דרכך הטוב, ע"י דברי ליצנותו נאָר וואָס דען, ער וועט מוסיף זיין שנאה [על דברך, עד כדי כך] אז ס'וועט זיין 'פיקוח נפש' [=געפערליך], ער וועט 'דיך' פֶּאֶרְדאַרבן אינגאנצן, ער וועט דיר אינגאנצן מַשְׁנִיא זיין [דברך אף בעיניך], ער וועט אין דיר "אין דיר אַליין" אריינברענגען [אַ שנאה לדרך הטוב], ס'וועט פֶּאֶרפיינט ווערן ביי זיך אַליין, אַז מ'מאַכט זיך מיט אים צו טון. [ולזה אמר הכתוב] אַל תּוֹכַח לִץ פֶּן יִשְׁנָאָךָ, ער וועט "אין דיר" אריינברענגען אַ "שנאה", [און] דו וועסט אַליין "פון דיר אַליין" דערווייטערט ווערן.

^{מח} וכמבואר בגמרא יבמות (סו:): ואמר רבי אילעא משום ר' אלעזר בר' שמעון, כשם שמצוה על אדם לומר דבר הנשמע, כך מצוה על אדם שלא לומר דבר שאינו נשמע. רבי אבא אומר חובה, שנאמר (משלי ט, ח) אַל תּוֹכַח לִץ פֶּן יִשְׁנָאָךָ הוֹכַח לְחִכָּם וְיִאָּהֲבָךָ. [ובס"ג אמור תשכ"ז הנוכח, האריך רבינו בדברי הגמרא יבמות אלו, ובדברי הגמרא ערכין (טז). עד כמה הוא חיוב מצות תוכחה. וכאן למחרתו הוסיף לבאר הלשון פן "ישנאך".]

^{מט} עיין בפנים יפות (קדושים, ד"ה לא תשנא) שעמד לפרש לשון "פן" שהוא ספק.

^י עיין בבראשית רבה (ס, ה) ויפה תואר שם בביאור פסוק כי לא ינוח שִׁכְתָּ הָרָשָׁע עַל גּוֹרֵל הַצְּדִיקִים (תהלים קכה, ג). והביאור רבינו בס"ג חיי שרה תש"כ (לשון קא אות כה). וכן מביא רבינו שם בדברי הישמות משה (פרשת בלק ד"ה וירא).

ע

סיום הדרוש

אָבער וואָס דען, דאָס איז דער אמת, אַז מ'דאַרף זיך פּעסט שטעלן און פאַרפּעסטיגן. פאַרדעם דאַרף מען זיך אומקוקן 'די' אידן וואָס זיי האָבן נאָך אַ שטיקל געפיל [לדרך האמת], דאַרף מען האָבן הַתְּחַזְקוֹת, דאַרף מען וועלן דאָס מחזק זיין.

עא

איבערדעם זאָגט מען אַם בְּחֻקֵּי "תִּלְכוּ", וועט מען קאָנען "ווייטער גיין". איבערדעם איז דאָס שתהיו עמלים בתורה, נישט [נאָר] פאַר 'זיך', דאָס איז [השפעה המהלכת בחוץ].
[וע"י שנתחזק בזה, נמצא כי] "בפנים" וועט מען זיך קאָנען רירן, מ'וועט קאָנען מער טון.

עב

קאָן זיין אַ מילתא דבדיחא, צו זאָגן פֿשט אין דעם וואָס ער זאָגט יִדְּינוּ לֹא שְׁפֹכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה "וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ", מ'האָט נישט געזען.
דאָס איז גאָר דער כינוס [להחזקת התאחדות הרבנים].
מ'האָט צוגעזאָגט מ'וועט געבן, און מ'זעט נישט גאָרנישט. מען "זאָגט" נאָר, אָבער צו "זען" איז נישטאָ וואָס. דאָס איז אַן אַנדערער [וידוי באומרן] "וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ", מ'האָט נישט, ס'איז נישטאָ וואָס צו זען. [און] ממילא קאָן מען גאָרנישט טון [לפעול לטובה], מ'קען זיך נישט רירן. [ושפיר יש "וידוי" גמור בכלל פסוק זה].
איבערדעם ברויך צו זיין [איזה יסוד ותמיכה לזה].

עג

ברכת הקודש

דער אייבירשטער זאָל העלפן, - איך וויל שוין נישט אַזוי מאַריך זיין, נישט אויפהאַלטן דעם עולם, - אַם בְּחֻקֵּי "תִּלְכוּ".
דער אייבירשטער זאָל העלפן: זאָל טאַקע זיין "תִּלְכוּ", מ'זאָל קאָנען "גיין ווייטער", ברוחניות ובגשמיות.
ס'זאָל זיין מיט הצלחה.

איך מיין, דער עולם זאָל מֵשִׁים אֶל הַלֵּב זיין, מ'זאָל וויסן דאָס איז אַ וויכטיגע זאַך, און מ'זאָל דאָס מְחַזֵּק זיין.

דער אייבירשטער זאָל העלפן מ'זאָל האָבן אַ קיום, מ'זאָל קאָנען אויפטון. מ'זאָל קאָנען להגדיל, להגדיל תורה ולהאדירה. מ'זאָל מיר קאָנען ס'זאָל פון אונז אַרויסקומען אַ כבוד שמים, ויתקדש שם שמים על ידינו.
מ'זאָל מיר במהרה זוכה זיין [צו] די ישועה שלימה, אַקעגנצוגיין משיח צדקינו בנחת ובשמחה, ובהתגלות כבוד שמים עלינו, במהרה בימינו אמן.

